

VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU – PRIROČNIK

Sonja Pečjak, Anja Podlesek, Tina Pirc,
Itamar Gati, Mina Krausz, Samuel H. Osipow

Ljubljana, oktober 2018

VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU – PRIROČNIK

Sonja Pečjak, Anja Podlesek, Tina Pirc,
Itamar Gati, Mina Krausz, Samuel H. Osipow

Ljubljana, oktober 2018

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

331.548:005.5(049.5)

VPRAŠALNIK težav pri kariernem odločanju : priročnik / [slovensko priredbo so naredile]
Sonja Pečjak, Anja Podlesek, Tina Pirc [na podlagi vprašalnika ..., katerega avtorji so]
Itamar Gati, Mina Krausz, Samuel H. Osipow. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za
zaposlovanje, 2018

Prevod in priredba: The career decision making difficulties questionnaire

ISBN 978-961-217-067-7

1. Pečjak, Sonja
297289728

Vprašalnik težav pri kariernem odločanju

Vprašalnik je namenjen ugotavljanju težav dijakov pri kariernem odločanju. Slovensko priredbo
so naredile Sonja Pečjak, Anja Podlesek in Tina Pirc na podlagi vprašalnika The Career
Decision-making Difficulties Questionnaire (CDDQ), katerega avtorji so Itamar Gati, Mina
Krausz, Samuel H. Osipow.

Jezikovni pregled: Vesna Novak

Oblikovanje: KOFEIN DIZAJN

Izdal: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

Za izdajatelja: Mavricija Batič

Tisk: Collegium Graphicum d.o.o.

Naklada: 150 izvodov

Letnik: 2018

Publikacija je nastala ob finančni podpori Republike Slovenije in Evropske unije iz Evropskega
socialnega sklada v okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v
obdobju 2014-2020 iz projekta »Razvoj storitev vseživljenjske karierne orientacije in nadaljnja
krepitev Nacionalne koordinacijske točke za vseživljenjsko karierno orientacijo«.

KAZALO VSEBINE

I	UVOD	7
1	ZAKAJ UPORABITI VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU?	8
2	KOMU JE VPRAŠALNIK NAMENJEN?	10
II	VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU ZA SREDNJO ŠOLO (VTKO-SŠ)	11
1	TEORETIČNA IZHODIŠČA VPRAŠALNIKA	11
2	OPIS ORIGINALNEGA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU	12
3	OBLIKOVANJE IN OPIS SLOVENSKEGA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU (VTKO)	14
3.1	Pred empirično izvedbo	14
3.2	Končna slovenska verzija Vprašalnika težav pri kariernem odločanju	15
4	MOŽNA UPORABA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU	18
5	UPORABA VTKO-SŠ	19
5.1	Izvedba	19
5.2	Vrednotenje VTKO	19
5.3	Prikaz in interpretacija rezultatov	20
6	DODATEK	30
6.1	Vzorčenje	30
6.2	Psihometrične značilnosti VTKO	32
7	PRILOGE	47
	Priloga 1: VTKO – Vprašalnik težav pri kariernem odločanju	47
	Priloga 2: VTKO – Vprašalnik težav pri kariernem odločanju: končna slovenska verzija	50
8	LITERATURA	52

I UVOD

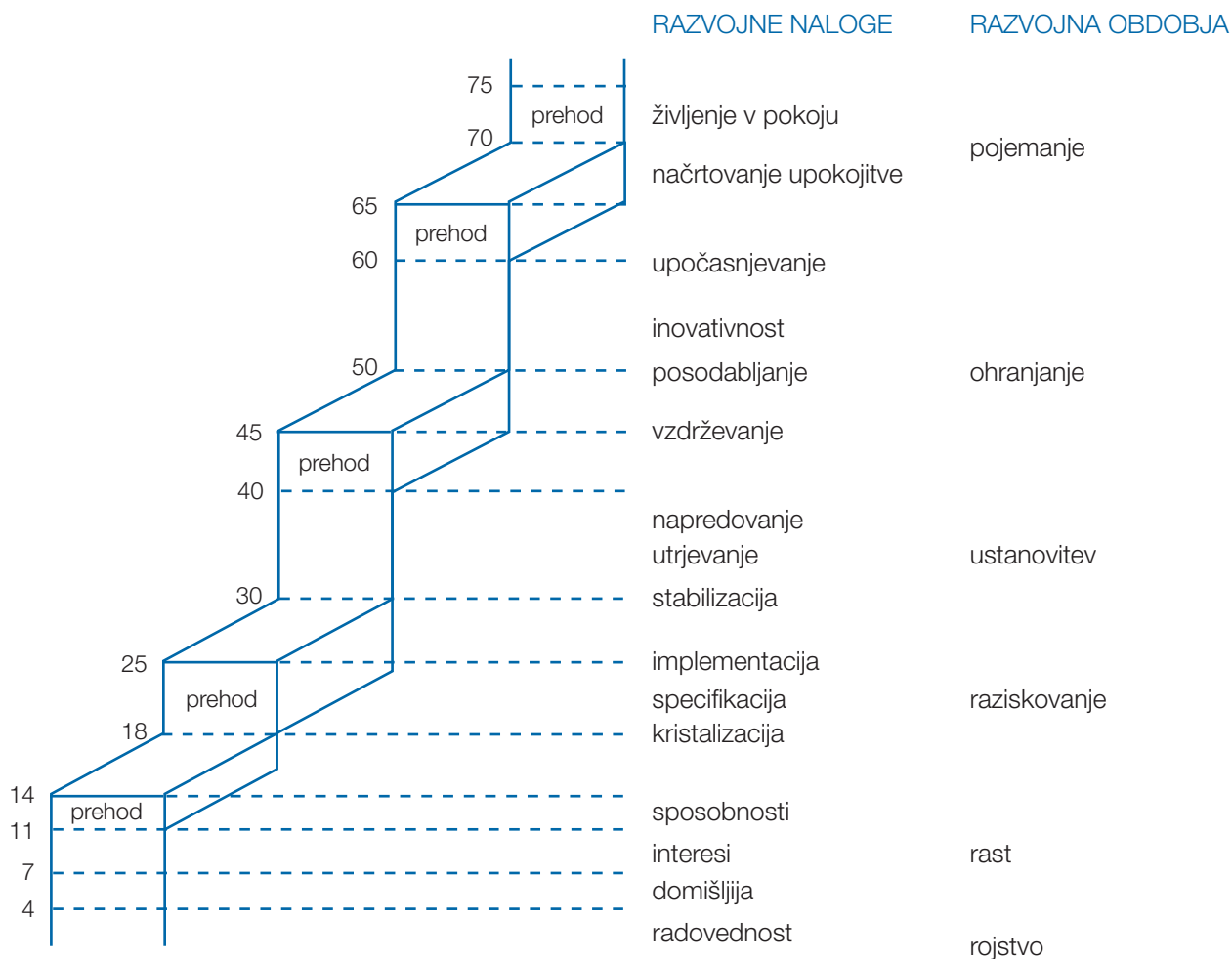
Vprašalnik težav pri kariernem odločanju je nastal pod okriljem projekta »RAZVOJ STORITEV VKO IN NADALJNJA KREPITEV NKT ZA VKO«. Pri realizaciji so sodelovali vsi člani projektne skupine ter zunanje izvajalke dr. Sonja Pečjak, dr. Tina Pirc in dr. Anja Podlesek. Pri preizkušanju so sodelovale svetovalne delavke in delavci iz naslednjih srednjih šol:

Biotehniški center Naklo, Srednja šola
 Ekonomska in trgovska šola Brežice, Poklicna in strokovna šola
 Elektrotehniško-računalniška strokovna šola in gimnazija Ljubljana
 Gimnazija Bežigrad, Gimnazija
 Gimnazija Bežigrad, Mednarodna šola
 Gimnazija Brežice
 Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje
 Gimnazija in srednja šola Kočevje
 Gimnazija Kranj
 Gimnazija Murska Sobota
 Gimnazija Nova Gorica
 Gimnazija Ptuj
 Srednja ekonomska šola Ljubljana
 Srednja ekonomsko-poslovna šola Koper
 Srednja šola za gostinstvo in turizem v Ljubljani
 Srednja šola za gostinstvo in turizem Maribor
 Srednja šola Zagorje
 Šolski center Nova Gorica, Biotehniška šola
 Šolski center Novo mesto, Srednja elektro šola in tehniška gimnazija
 Šolski center Postojna, Srednja šola
 Šolski center Ravne na Koroškem, Gimnazija
 Šolski center Ravne na Koroškem, Srednja šola
 Šolski center Velenje, Elektro in računalniška šola
 Šolski center Velenje, Gimnazija
 Šolski center Velenje, Šola za strojništvo, geotehniko in okolje
 Zavod sv. Stanislava, Škofijska klasična gimnazija

Vsem sodelujočim se za njihov prispevek najlepše zahvaljujemo.

1 ZAKAJ UPORABITI VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU?

Dijaki so v obdobju srednješolskega izobraževanja postavljeni pred številne izzive, v katerih morajo sprejeti različne odločitve – eden od njih je tudi odločitev glede nadaljnjega študija. Kot dobra teoretična podlaga za razumevanje nalog, povezanih s procesom kariernega odločanja pri dijakih, služijo razvojne teorije, med njimi najbolj znana razvojna teorija življenjskega obdobja in prostora Donalda E. Superja (1990). Ta vseživljenjska teorija kariernega razvoja razlaga, kako posameznik gradi svojo kariero skozi posamezne razvojne stopnje, in opisuje razvojne naloge, ki jih mora posameznik opraviti za uspešen karierni razvoj (slika 1). Poudarja, da je **karierna odločitev proces** in ne dogodek.

Slika 1. Obdobja in naloge v razvoju kariere posameznika (Super, 1990).

Super (1990) govori o petih razvojnih obdobjih: obdobju rasti (0–14 let), raziskovanja (14–25 let), ustanovitve (25–45 let), ohranjanja (45–65 let) in pojanja (od 65 leta dalje). Pri tem lahko vsako življenjsko obdobje opišemo z nekaj značilnimi razvojnimi nalogami, ki jih posameznik mora opraviti, da lahko uspešno nadaljuje svojo karierno pot na naslednji stopnji. V nadaljevanju na kratko opisujemo samo prvi dve stopnji kariernega razvoja, kajti v priročniku predstavljen vprašalnik je namenjen dijakom, ki so na drugi razvojni stopnji po Superju.

Obdobje rasti, ki traja do konca osnovne šole, zajema razvoj sposobnosti in interesov učenca za delo preko razvijanja učinkovitih delovnih navad in produktivnih stališč do dela. Savickas in Super (1993) sta izpostavila kot ključne razvojne naloge v tem obdobju: skrb za kariero, nadzor, razvoj prepričanj in razvoj kompetentnosti.

V *obdobju raziskovanja* (14–24 let), torej v obdobju srednješolskega izobraževanja in študija, morajo posamezniki za učinkovit karierni razvoj opraviti razvojne naloge kristalizacije, specifikacije in implementacije poklicne izbire. *Kristalizacija* poklicne izbire predstavlja proces, v katerem posameznik poveže svoje delovne navade, svoje želje po dosežku in sposobnost predvidevanja v sanjarjenja o tem, kaj vse bi lahko postal. Ta faza se zaključi z jasno (kristalizirano) poklicno identiteto – tj. s preferencami za določene poklice na določeni zahtevnostni ravni. Sledi faza *specifikacije*, v kateri posameznik raziskuje preferenčne poklice, zbira informacije, in se zaključi z določeno izobraževalno oz. poklicno izbiro (npr. z izbiro nadaljnjega šolanja in študija). V fazi *implementacije* pa posameznik udejanji to poklicno izbiro z zaključkom izobraževanja in zaposlitvijo v izbranem poklicu (Super, Savickas in Super, 1996).

Faza kristalizacije in specifikacije sta torej fazi, ki sodita v čas srednješolskega izobraževanja. Ti dve dobro opravljeni razvojni nalogi vodita h *karierni zrelosti*, pojmu, ki ga Super (1995) uporablja kot oceno stopnje kariernega razvoja dijaka/študenta. Pri tem vidi kot osrednji proces kariernega razvoja mladostnikov proces dozorevanja, ki povečuje njihovo pripravljenost za karierno odločanje. Ker pa je ta proces v veliki meri odvisen ne le od značilnosti posameznika, pač pa tudi od psihosocialnih spodbud okolja (pričakovanj družine, šole, širše družbe), ki zahteva od dijaka/študenta prilagajanje, Super (1990) raje kot o karierni zrelosti govori o karierni prilagodljivosti.

Odločanje za študij je torej kompleksen proces, ki zahteva precejšnjo karierno prilagodljivost mladostnikov. In čeprav pridejo nekateri mladostniki do teh odločitev skoraj neopazno, tako rekoč brez težav, se mnogi med njimi soočajo z manjšimi ali večjimi težavami pri tem odločanju. Namen tega priročnika je zato predstaviti instrument – Vprašalnik težav pri kariernem odločanju, ki pomaga bolje razumeti izvor in vrsto težav, ki jih imajo mladostniki pri odločanju za nadaljnji študij.

2 KOMU JE VPRAŠALNIK NAMENJEN?

Vprašalnik je namenjen **šolskim svetovalnim delavcem in drugim svetovalcem**, ki se ukvarjajo s **kariernim svetovanjem dijakov**. Kot izhaja iz Programskih smernic za šolsko svetovalno delo v srednji šoli (2008), je poklicna oz. karierna orientacija ena izmed pomembnih nalog dela šolskih svetovalnih delavcev z naslednjimi aktivnostmi (str. 22):

- koordinirajo in/ali izvajajo posebne oblike skupinskega dela z dijaki, s pomočjo katerih ti spoznava samega sebe, se informirajo o možnostih nadaljevanja šolanja ali vključevanja v delo ter pridobivajo znanja in spretnosti, ki jih potrebujejo pri različnih prehajanjih. V prvih dveh letnikih je poudarek na ozaveščanju njihovih poklicnih/izobraževalnih pričakovanj in na samospoznavanju, v zadnjih dveh letnikih pa na nadaljnjem spoznavanju sebe, razmišljanju o izbirnih predmetih ter intenzivnejšem zbiranju informacij glede nadaljnega šolanja ali zaposlitve;
- zagotavljajo dijakom (sami ali v sodelovanju z drugimi) stalno ponudbo skupinskih oblik kariernega svetovanja (v prvem in drugem letniku v obsegu vsaj 2 ur, v tretjem 3 in v četrtem vsaj 4 ur);
- dijakom zadnjega letnika obvezno ponudijo (ali organizirajo) vsaj en individualni svetovalni razgovor.

Ker pa se dijaki v procesu kariernega odločanja srečujejo s številnimi težavami, je lahko vprašalnik svetovalcem v pomoč pri diagnosticiranju teh težav in posledično pri skupinskem ali individualnem svetovanju dijakom.

II VPRAŠALNIK TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU ZA SREDNJO ŠOLO (VTKO-SŠ)¹

Proces kariernega odločanja je proces, ki ga mora opraviti vsak dijak. Pri tem se nekateri odločijo enostavno in pri tem nimajo večjih težav, drugi pa v tem procesu naletijo na določene težave. Da bi lahko pomagali tem posameznikom, je potrebno najprej odkriti izvor(e) teh težav.

1 TEORETIČNA IZHODIŠČA VPRAŠALNIKA

Vprašalnik težav pri kariernem odločanju (v originalu Career Decision Difficulties Questionnaire - CDDQ) so avtorji Gati, Krausz in Osipow (1996) oblikovali na osnovi lastne taksonomije težav pri kariernem odločanju. Ta taksonomija ima svoje temelje v teorijah kariernega odločanja (npr. Brown, 1990; Gati, 1986; Jepsen in Dilley, 1974; Mitchell in Krumboltz, 1984; Neimeyer, 1988; Osipow, 1987; Osipow in Fitzgerald, 1996; Phillips, 1994; Pitz in Harren, 1980; Walsh in Osipow, 1988) in teorijah informacijskega procesiranja informacij. Pri tem so avtorji opredelili težavo kot vsak odklon od idealnega procesa kariernega odločanja (tj. procesa, ki vodi do idealne karierne odločitve), ki ima za posledico neodločenost ali manj optimalno odločitev.

Gati idr. (1996, po Gati, 2011) so izhajali iz naslednjih predpostavk, ki so v ozadju taksonomije:

i) Oseba, ki se **idealno odloča**, je oseba, ki:

- se zaveda, da se mora odločiti, in je pripravljena sprejeti odločitev;
- je sposobna sprejeti pravilno odločitev (tj. sistematično pristopiti k sprejemanju odločitve, ki bo kar najbolj združljiva z njegovimi/njenimi cilji).

ii) Vsak odklon od te **idealne odločitve** pomeni težave, ki lahko ovirajo proces kariernega odločanja.

iii) Težave pri kariernem odločanju lahko razvrstimo v različne kategorije glede na:

- to, kje v procesu se pojavijo (**pred** ali med **samim** procesom odločanja);
- izvor težav (**kognitivne** ali **čustveno-motivacijske**);
- vpliv, ki ga imajo na odločitev (**blokirajo proces odločanja ali vodijo k manj optimalni odločitvi**);
- dolžino intervencije za odpravo težave.

iv) **Neodločenost** je lahko posledica ene težave ali kombinacije več težav.

v) *Težave posameznika lahko izhajajo iz posamezne ali iz več kategorij.*

¹ Pri opisu slovenskega priročnika Vprašalnika težav pri kariernem odločanju smo izhajali iz spletnega priročnika Career Decision Difficulties Questionnaire – CDDQ (Gati, 2011, z dovoljenjem avtorja) in iz drugih virov, ki jih sproti navajamo v referencah.

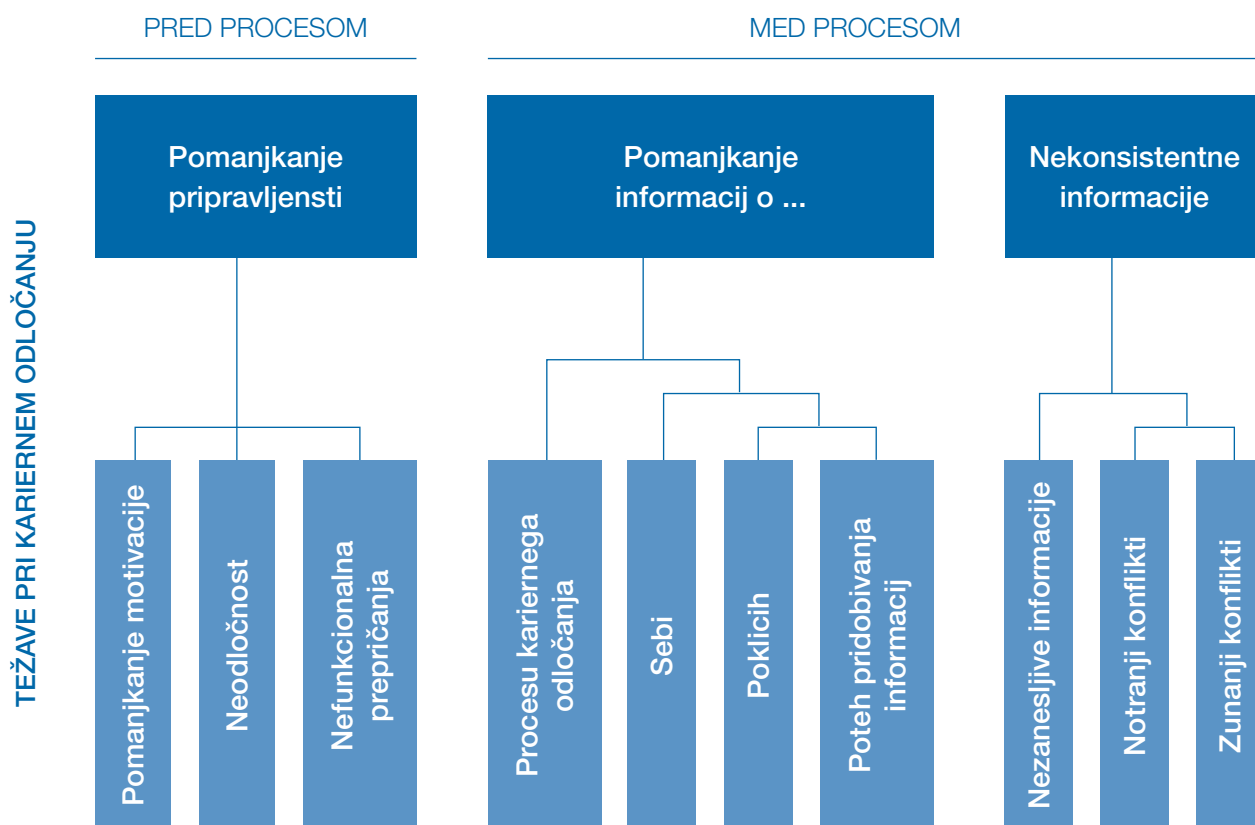
Taksonomija težav pri kariernem odločanju je posledica interakcije med teoretičnim razmišljanjem in empiričnim preverjanjem avtorjev. Da bi bila taksonomija razumljiva in vsestranska ter da bi odražala kontekst resničnega življenja, so avtorji pridobili opise težav pri kariernem odločanju s strani 200 svetovancev in 10 ekspertov psihološkega kariernega svetovanja. Te opise so primerjali s teoretičnim modelom in s tem zagotovili, da so v model vključili vse pomembne in relevantne težave.

2 OPIS ORIGINALNEGA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU

Originalni vprašalnik je sestavljen iz treh vsebinskih delov.

V prvem delu poda posameznik nekaj osnovnih informacij o sebi (starost in spol, odločenost-neodločenost za konkretni študij (ali že ima v mislih konkretni študijski program, na katerega se želi vpisati) ter stopnjo prepričanosti v odločitev (na 9-stopenjski lestvici od 1 – sploh nisem prepričan do 9 – popolnoma sem prepričan).

V drugem delu dobi vprašalnik s 34 postavkami, ki kažejo na različne možne izvore težav pri kariernem odločanju. V teoretični taksonomiji so avtorji klasificirali težave pri kariernem odločanju v tri širše kategorije/klastre, ki se nadalje delijo na 10 specifičnih kategorij težav (slika 2).

Slika 2. Taksonomija težav pri kariernem odločanju (Gati idr., 1996).

Prva širša kategorija, **pomanjkanje pripravljenosti**, vključuje tri specifične kategorije težav, ki lahko nastopijo pred pričetkom procesa kariernega odločanja:

- **pomanjkanje motivacije** za pričetek procesa kariernega odločanja (npr. postavka: *Vem, da bi se moral odločiti o nadaljnjem študiju, vendar nisem pripravljen (motiviran), da bi se zdajle odločil.*);
- **splošna neodločnost**, ki odraža težave pri odločanju nasploh (*Kadar sprejemam odločitve, imam občutek, da potrebujem potrditev in podporo strokovnjaka ali nekoga, ki mu zaupam.*);
- **disfunkcionalna prepričanja**, ki vključujejo izkrivljeno zaznavanje procesa kariernega odločanja, iracionalna pričakovanja ali nefunkcionalna razmišljanja o tem procesu (*Zdi se mi, da je izbira študija enkratna odločitev in zaveza za celo življenje.*).

Ostali dve širši kategoriji težav se nanašata na težave, ki lahko nastopijo med aktualnim procesom kariernega odločanja: pomanjkanje informacij in nekonsistentne informacije.

Pomanjkanje informacij vključuje štiri kategorije težav:

- **o samem procesu kariernega odločanja** – ni znanja o tem, kako se pametno odločiti, in še posebej o tem, katere korake je potrebno pri tem narediti (*Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kaj vse je treba pri tem upoštevati.*);
- **o sebi** – npr. o lastnih sposobnostih, kariernih preferencah (*Imam težave pri odločanju za študij, ker nimam dovolj informacij o svojih sposobnostih in/ali osebnostnih lastnostih (npr. sposobnosti za delo s števkami, govornih spretnostih, vztrajnosti, iniciativnosti, potrpežljivosti).*);
- **o poklicih oz. kariernih možnostih** – npr. o študijih in poklicih, med katerimi se lahko odločajo (*Imam težave pri odločanju za študij, ker nimam dovolj informacij o vseh možnih poklicih ali študijskih programih, ki obstajajo.*);
- **o poteh pridobivanja dodatnih informacij** ali pomoči, ki bi spodbudila odločitev (*Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kako bi pridobil točne in najnovejše informacije o poklicih in študijskih programih in/ali njihovih značilnostih.*).

Tretja širša kategorija težav, **nekonsistentne informacije**, vključuje tri specifične kategorije:

- **nezanesljive informacije** – težave, povezane z nezanesljivimi ali kontradiktornimi informacijami posameznika o sebi ali poklicih, o katerih razmišlja (npr. nadpovprečne ocene v šoli in nizek IQ na testu inteligentnosti). (*Imam težave pri odločanju za študij, ker imam nasprotujoče si podatke o svojih sposobnostih in/ali osebnostnih lastnostih (npr. prepričan sem, da sem potrpežljiv z drugimi ljudmi, vendar drugi pravijo, da nisem).*);
- **notranji konflikti** – odraža notranjo zmedenost in konflikte v posamezniku. Ti so odraz težav pri sklepanju kompromisov med posameznimi dejavniki, ki so posamezniku pomembni, pa so izključujoči oz. ne gredo skupaj (npr. nasprotujoče si preference). (*Imam težave pri odločanju za študij, ker ima poklic, za katerega se zanimam, določene značilnosti, ki me motijo (npr. zanima me medicina, vendar nočem študirati tako dolgo).*);
- **zunanji konflikti** – kažejo na razkorak med posameznikovimi preferencami in preferencami njemu pomembnih oseb ali pa na razkorak med opcijami dveh njemu pomembnih oseb.

(Imam težave pri odločanju za študij, ker se meni pomembne osebe (npr. starši ali prijatelji) ne strinjajo z možnostmi, o katerih razmišljam, in/ali značilnostih poklica, ki si ga želim.).

Posameznik odgovarja na vsako postavko na 9-stopenjski lestvici (1 – trditev nikakor ne velja zame do 9 – trditev popolnoma velja zame).

Tretji del vprašalnika pa sprašuje posameznika po tem, kako velike se mu zdijo v splošnem težave pri odločanju za študij/poklic, pri čemer odgovarja ravno tako na 9-stopenjski lestvici od 1 (majhne) do 9 (velike).

3 OBLIKOVANJE IN OPIS SLOVENSKEGA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU (VTKO)

3.1 PRED EMPIRIČNO IZVEDBO

Originalni internetni vprašalnik CDDQ Gatija idr. (1996, po Gati, 2011) smo prevedli in priredili za uporabo v slovenskem prostoru. Prevod je potekal po standardnem postopku prevajanja: dve psihologinji sva vprašalnik najprej prevedli iz angleščine v slovenščino. Potem je prevajalka vprašalnik prevedla nazaj v angleščino, nakar smo preverjali vsebinsko ustreznost vsakega posameznega dela (vsake posamezne postavke) in ga (jih) na osnovi te analize ustrezno korigirali.

Pri tem smo ohranili originalno različico instrumenta v prvem in tretjem delu, drugi del pa smo nekoliko spremenili. V drugem delu smo obstoječim 34 postavkam iz originalnega vprašalnika na osnovi predlogov šolskih svetovalnih delavcev dodali še 2 postavki:

- ***Imam težave pri odločanju za študij, ker mi moje zdravstvene posebnosti/omejitve ne omogočajo izbire poklica, ki si ga želim.***
- ***Če imaš težave pri odločanju za študij zaradi razlogov, ki v vprašalniku niso omenjeni, jih zapiši na črto*** (postavka odprtega tipa).

Teh 36 postavk smo oktobra 2017 pregledali skupaj s štirimi šolskimi svetovalnimi delavkami iz srednjih šol v okviru fokusne skupine. Na osnovi njihovih ustnih in pisnih predlogov ter skupne diskusije smo:

- preoblikovali originalno postavko 34 (Imam težave pri odločanju za nadaljnji študij, ker ima več meni pomembnih oseb med seboj nasprotujoča si mnenja glede tega, kateri študij naj izberem, ali glede tega, kaj naj me vodi pri odločanju za študij.), tako da se je glasila: *Imam težave pri odločanju za študij, ker mi meni pomembne osebe dajejo nasprotujoča si mnenja o tem, kateri študij bi bil zame najbolj ustrezen, katere značilnosti poklica naj upoštevam pri odločanju itd.*

- dodali še dve postavki: Imam težave pri odločanju za študij, ker se s starši težko pogovarjam o tem. In: Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, s kom bi se o tem lahko pogovoril.

Prevedena in prirejena slovenska verzija VTKO je tako pred empiričnim preverjanjem v drugem delu imela 38 postavk. Obdržali pa smo enako, 9-stopenjsko odgovorno lestvico, kot je v originalnem vprašalniku (1 – trditev nikakor ne velja zame; 9 – trditev popolnoma velja zame) (Priloga 1).

3.2 KONČNA SLOVENSKA VERZIJA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU

Na zbranih empiričnih podatkih smo veljavnost VTKO preverjali s pomočjo konfirmatorne faktorske analize. Izkazalo se je, da na naših empiričnih podatkih nismo uspeli potrditi strukture originalnega vprašalnika. Glede na to, da tudi rezultati številnih drugih empiričnih raziskav (Creed in Yin, 2006; Mau, 2001; Sovet, Tak in Jung, 2015; Vahedi, Farroki, Mahdavi in Moradi, 2012; Zagoričnik in Pečjak, 2007) pri validaciji instrumenta niso potrdili originalne strukture vprašalnika, smo v nadaljevanju uporabili eksploratorno faktorsko analizo (glej dodatek na straneh 29–48).

Najbolj ustrezna faktorska struktura je dala štiri končne lestvice:

- Lestvica 1: **Notranji konflikti** vključuje naslednjih deset postavk iz originalnega vprašalnika: 4, 6, 17, 18, 19, 23, 26, 29, 30 in 32. Postavke se nanašajo na splošne težave pri odločanju, nejasna zanimanja in predstave o lastnih sposobnostih in poklicih, neujemanje lastnih sposobnosti z zahtevami poklica, prevelike zahteve želenega poklica in strah pred neuspehom.
- Lestvica 2: **Pomanjkanje informacij o poklicih in procesu kariernega odločanja** oz. na kratko **Pomanjkanje informacij** vključuje sedem postavk originalnega vprašalnika: 13, 14, 15, 20, 21, 22 in 24, ki se nanašajo na nepoznavanje poteka kariernega odločanja in pomanjkanje informacij o poklicih oz. študijih.
- Lestvica 3: **Zunanji konflikti** vključuje tri postavke originalnega vprašalnika: 33, 34 in 35, ki se nanašajo na konflikte med lastnimi mnenji o študiju in mnenji drugih pomembnih oseb/ staršev.
- Lestvica 4: **Disfunkcionalna prepričanja** vključuje tri postavke originalnega vprašalnika: 9, 10 in 11. Gre za postavke, ki omenjajo nerealna in (pre)velika pričakovanja o tem, kaj lahko prinese izbira študija.

Vprašalnik vsebuje tudi dve postavki za preverjanje veljavnosti instrumenta (postavki 3 in 7), tako da ima končna slovenska verzija vprašalnika skupaj 25 postavk (Priloga 2).

Tabela 1: Vsebinska struktura končne slovenske verzije VTKO

Zap. št. orig. vpr.	Zap. št. SLO vpr.	Lestvice s postavkami
NOTRANJI KONFLIKTI		
4.	1.	Na splošno se težko odločam .
6.	2.	Na splošno se bojim neuspeha .
17.	11.	Imam težave pri odločanju za študij, ker moje predstave o poklicu , ki ga želim opravljati, še niso povsem jasne (npr. ali želim delati z ljudmi ali ne; v kakšnem delovnem okolju želim delati).
18.	12.	Imam težave pri odločanju za študij, ker nimam dovolj informacij o svojih sposobnostih in/ali osebnostnih lastnostih (npr. sposobnostih za delo s številkami, govornih spretnostih, vztrajnosti, iniciativnosti, potrpežljivosti).
19.	13.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kakšne bodo moje sposobnosti in/ali osebnostne lastnosti v prihodnosti .
23.	17.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kako naj dobim dodatne informacije o sebi (npr. o svojih sposobnostih ali osebnostnih lastnostih).
26.	19.	Imam težave pri odločanju za študij, ker imam nasprotujoče si podatke o svojih sposobnostih in/ali osebnostnih lastnostih (npr. prepričan sem, da sem potrpežljiv z drugimi ljudmi, vendar drugi pravijo, da nisem).
29.	20.	Imam težave pri odločanju za študij, ker mi ni všeč noben od študijev , na katere bi bil lahko sprejet .
30.	21.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ima poklic, za katerega se zanimam, določene značilnosti, ki me motijo (npr. zanima me medicina, vendar nočem študirati tako dolgo).
32.	22.	Imam težave pri odločanju za študij, ker se moje spretnosti in sposobnosti ne ujemajo s tistimi, ki jih zahteva poklic , za katerega se zanimam.
POMANJKANJE INFORMACIJ		
13.	8.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, katere korake je treba narediti za to .
14.	9.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kaj vse je treba pri tem upoštevati .
15.	10.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kako naj povežem to, kar vem o sebi, z informacijami o različnih smereh študija .
20.	14.	Imam težave pri odločanju za študij, ker nimam dovolj informacij o vseh možnih poklicih ali študijskih programih , ki obstajajo.

Zap. št. orig. vpr.	Zap. št. SLO vpr.	Lestvice s postavkami
21.	15.	Imam težave pri odločanju za študij, ker nimam dovolj informacij o značilnostih poklicev in/ali študijskih programov , ki me zanimajo (npr. o razmerah na trgu dela, plači, možnostih napredovanja, pogojih za vključitev v študijski program).
22.	16.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kakšni bodo poklici v prihodnosti .
24.	18.	Imam težave pri odločanju za študij, ker ne vem, kako bi pridobil točne in najnovejše informacije o poklicih in študijskih programih in/ali njihovih značilnostih.
ZUNANJI KONFLIKTI		
33.	23.	Imam težave pri odločanju za študij, ker se meni pomembne osebe (npr. starši ali prijatelji) ne strinjajo z možnostmi, o katerih razmišljam, in/ali značilnostmi poklica, ki si ga želim.
34.	24.	Imam težave pri odločanju za študij, ker mi meni pomembne osebe dajejo nasprotujoča si mnenja o tem, kateri študij bi bil zame najbolj ustrezen, katere značilnosti poklica naj upoštevam pri odločanju itd.
35.	25.	Imam težave pri odločanju za študij, ker se s starši težko pogovarjam o tem .
DISFUNKCIONALNA PREPRIČANJA		
9.	4.	Zdi se mi, da obstaja le en študij , ki je ustrezen zame .
10.	5.	Pričakujem, da bom z izbiro študija izpolnil vse svoje želje in cilje .
11.	6.	Zdi se mi, da je izbira študija enkratna odločitev in zaveza za celo življenje .
Postavki za preverjanje VELJAVNOSTI		
7.	3.	Rad počnem stvari po svoje .
12.	7.	Vedno naredim, kar mi rečejo, tudi če je to v nasprotju z mojo lastno voljo .

4 MOŽNA UPORABA VPRAŠALNIKA TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU

Gati (2011) poroča o različnih možnostih uporabe vprašalnika. Lahko služi:

1. Kot presejalni instrument (skrining) –

je pokazatelj izraženosti težav posameznikov pri specifičnih in širših kategorijah težav in kot tak usmerja k posameznim oblikam pomoči glede na njihovo izraženost. Pri srednješolski populaciji lahko šolski svetovalec uporabi ta instrument pri vseh dijakih, npr. na začetku 3. letnika kot presejalni instrument, in potem intenzivira svoje delo glede na to, o čem poročajo dijaki, da jim predstavlja večje probleme. Npr., če se pokaže, da jim primanjkuje informacij o poklicih, potem se skupaj usmerijo v raziskovanje poklicev, npr. s pomočjo uporabe pripomočka Iskanje poklicne poti - SDS - R in E oblika (Center za psihodiagnostična sredstva, 2012).

2. Za diagnosticiranje težav posameznika –

služi kot izhodišče za individualno svetovanje posamezniku glede na izraženost njegovih težav, pri čemer se svetovalec z dijakom podrobneje pogovori o večjih težavah (glej v nadaljevanju pri interpretaciji rezultatov opis primera Maje).

3. Za ocenjevanje težav pri določeni skupini dijakov –

služi kot izhodišče za ocenjevanje težav, ki se pogosto pojavljajo pri določeni skupini dijakov (npr. pri fantih oz. dekletih, pri manjšinskih skupinah; pri dijakih iz različnih izobraževalnih programov – npr. splošnih/gimnazijskih in drugih; pri mlajših in starejših dijakih itd.). Če npr. svetovalec dela z dijaki sistematično skozi vsa štiri leta srednje šole, potem lahko vsako leto preveri, ali so se pri dijakih zmanjšale težave, povezane s kariernim odločanjem.

4. Za evalvacijo pomoči –

vprašalnik lahko pomaga pri evalvaciji učinkovitosti določenih kariernih intervencij, npr. za ocenjevanje stopnje težav pred in po intervenciji. D. Birlle, E. Bonchis, D. Roman in D. Crisan (2012) so, na primer, vprašalnik uporabile pri ugotavljanju učinkovitosti 10 tednov trajajočega programa, ki je bil namenjen razvijanju zmožnosti za sprejemanje odločitev v zvezi z nadaljnjim študijem pri dijakih. V eksperimentalni skupini je sodelovalo 51 dijakov, v kontrolni pa 63. Vprašalnik so v obeh skupinah aplicirale pred izvedbo programa v eksperimentalni skupini in po njej. Rezultati so pokazali, da so imeli dijaki iz eksperimentalne skupine pomembno manj težav pri odločanju za študij/poklic na splošno ter manj težav, povezanih s pomanjkanjem informacij in z nekonsistentnimi informacijami. To kaže na pomen intervencij na področju kariernega razvoja pri srednješolcih. Do podobnih rezultatov je prišel tudi Taylor (2007), ki je prav tako uporabil vprašalnik v kontrolni in eksperimentalni skupini dijakov pred in po kariernem svetovanju dijakom iz eksperimentalne skupine (od prvega do drugega testiranja je minil približno en mesec). V primerjavi z dijakom iz kontrolne skupine so se pri dijakih iz eksperimentalne skupine težave v zvezi s kariernim odločanjem zmanjšale, še zlasti na področju pomanjkanja informacij. V kontrolni skupini je stopnja neodločenosti od prvega do drugega testiranja ostala enaka. Rezultati te študije tako kažejo na velik pomen kariernega svetovanja v procesu sprejemanja kariernih odločitev.

5 UPORABA VTKO-SŠ

5.1 IZVEDBA

Vprašalnik je tipa papir - svinčnik. Pred izpolnjevanjem vprašalnika dobijo dijaki samo kratko navodilo, da poskušamo z vprašalnikom ugotoviti morebitne težave, s katerimi se mladi srečujejo pri odločanju za študij ali poklic, in da naj vprašalnik izpolnijo. Izpolnjevanje vprašalnika ni časovno omejeno.

5.2 VREDNOTENJE VTKO

Rezultate dijakov na posamezni lestvici izračunamo kot vsoto odgovorov na postavke, ki pripadajo lestvici (tabela 2), dveh postavk za preverjanje veljavnosti (postavk 3 in 7) pa ne vrednotimo. Kot vsote smo jih opredelili zato, da bi bilo tudi pri izvedbi testiranja računanje rezultatov na lestvicah in ugotavljanje položaja dijaka v populaciji za testatorje enostavnejše.

Tabela 2: Sestava slovenske verzije Vprašalnika težav pri kariernem odločanju

Lestvice pri VTKO	okrajšava	št. postavk	postavke	min	max
Notranji konflikti	NK	10	1, 2, 11, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 22	10	90
Pomanjkanje informacij	PI	7	8, 9, 10, 14, 15, 16, 18	7	63
Zunanji konflikti	ZK	3	23, 24, 25	3	27
Disfunkcionalna prepričanja	DP	3	4, 5, 6	3	27
Postavki za veljavnost		2	3, 7		

Opombe. min – minimalno število točk na lestvici, max – maksimalno število točk na lestvici.

Pričakovani vrednosti pri postavkah za preverjanje veljavnosti sta naslednji:

- postavka 3: več kot 4,
- postavka 7: manj kot 5.

Pričakovani vrednosti sta le okvirni in kažeta na posameznikovo pripravljenost za relativno iskreno (in ne za socialno zaželeno) poročanje o odločanju v zvezi z nadaljnjim študijem.

Rezultate vprašalnika prikažemo na ravni posameznih lestvic.

Preprosto robustno pravilo pri opisovanju težav pri kariernem odločanju za posamezne lestvice vključuje naslednje povprečne vrednosti (Amir, Gati in Kleiman, 2008):

6,34 in več pomembne težave
 3,34 – 6,33 srednje težave
 3,33 in manj majhne/zanemarljive težave

V primeru, da pri uporabi VTKO pride do manjkajočih podatkov, lahko testator ravna takole:

- Če dijak izpusti eno postavko pri faktorju L1 (Notranji konflikti) in faktorju L2 (Pomanjkanje informacij), ki vključujeta večje število postavk, lahko testator vsoto na lestvici oceni kljub manjkajočemu podatku, in sicer tako, da izračuna aritmetično sredino vrednosti odgovorov pri preostalih postavkah lestvice, nato pa to sredino pomnoži s številom postavk na lestvici. Tak izračun predvideva, da bi dijak tudi na postavki, kjer ni podal odgovora, uporabil enak odgovor, kot ga je v povprečju uporabil pri drugih postavkah lestvice. Če dijak pri faktorjih L1 in L2 ne poda odgovorov na več kot eno postavko, se rezultata na lestvici ne oceni, saj bi bila ocena premalo zanesljiva.
- Pri faktorjih L3 (Zunanji konflikti) in L4 (Disfunkcionalna prepričanja), kjer je število postavk zelo majhno, za izračun rezultata na lestvici ne sme manjkati noben odgovor.

5.3 PRIKAZ IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Dobljene odgovore dijaka ustrezno ovrednotimo, pri čemer številčni rezultat lahko prikažemo tabelarično ali grafično.

Različni prikazi rezultatov

Rezultate posameznika lahko prikažemo na različne načine.

1. način: Primerjava rezultata posameznika s povprečnimi vrednostmi skupine

Začetno grobo primerjavo rezultatov posameznika lahko naredimo že ob primerjavi njegovih rezultatov s povprečnimi rezultati skupine, ki ji pripada (tabela 3).

Tabela 3: Opisne statistike rezultatov na lestvicah VTKO ($n = 828$) in rezultati posameznega dijaka

Lestvica	<i>M</i>	<i>SD</i>	min	max	Dijak Tim
L1 – Notranji konflikti	41,61	17,25	10	90	49
L2 – Pomanjkanje informacij	31,41	13,80	7	63	54
L3 – Zunanji konflikti	6,73	5,11	3	27	7
L4 – Disfunkcionalna prepričanja	14,52	5,68	3	27	8

Opombe: *M* – aritmetična sredina, *SD* – standardni odklon, min – minimalno število točk na lestvici, max – maksimalno število točk na lestvici.

Če so rezultati posameznika nižji od vrednosti, ki je en standardni odklon višja od aritmetične sredine ($M + 1 SD$), potem lahko okvirno rečemo, da tak dijak nima pomembno večjih težav kot njegovi vrstniki. Pri tem pa se je potrebno zavedati, da je ta meja res okvirna, postavljena arbitrarno.

Primer dijaka Tima:

Tim v svojih rezultatih ne odstopa pomembno na lestvicah Notranji konflikti in Zunanji konflikti; bolj kot njegovim vrstnikom mu primanjkuje informacij o sebi in procesu kariernega odločanja, ima pa v povprečju manj disfunkcionalnih prepričanj kot njegovi vrstniki. Na osnovi tega bi lahko zaključili, da bo svetovalec delal z njim predvsem na tem, da bo pridobil več informacij o sebi, poklicih in o tem, kako izpeljati proces kariernega odločanja.

2. način: Razvrstitev težav od večjih do manjših glede na povprečne vrednosti

Avtorji originalnega vprašalnika (Gati idr., 1996) za začetno diagnosticiranje priporočajo, da dobljene povprečne številčne vrednosti pri posamezniku na posamezni lestvici razvrstimo po vrsti od tistih z najvišjo vrednostjo (ki kažejo na pomembne, večje težave) do tistih z najnižjo vrednostjo (ki kažejo na zmerne oz. majhne/zanemarljive težave) in glede na to oblikujemo povratno informacijo za dija-ka. Pri tem dobimo povprečne vrednosti za posamezne lestvice tako, da delimo seštevek vrednosti postavk s številom postavk. Torej:

vrednost za L1 – Notranji konflikti: seštevek vrednosti postavk / 10

vrednost za L2 – Pomanjkanje informacij: seštevek vrednosti postavk / 7

vrednost za L3 – Zunanji konflikti: seštevek vrednosti postavk / 3

vrednost za L4 – Disfunkcionalna prepričanja: seštevek vrednosti postavk / 3.

Pri opisu težav na posameznih področjih je smiselno pogledati tudi, katere posamezne postavke so tiste, ki največ prispevajo k takemu rezultatu.

Posebej je potrebno biti pozoren na postavki 1 in 2 pri lestvici Notranji konflikti. Kadar učenec pri teh dveh postavkah poroča o težavah (da se težko odloča in se boji neuspeha), velja uporabiti še Vprašalnik stilov odločanja. Ta namreč še dodatno pokaže na morebiten izvor posameznikovih težav pri odločanju zaradi njegove splošne neodločnosti, impulzivnost itd.

Primer dijakinje Maje:

Maja je v skladu s svojimi odgovori na vprašalniku dobila v tabeli predstavljene vrednosti na posameznih lestvicah težav pri procesu odločanja o izbiri študija/poklica. Pri tem sta najprej predstavljeni lestvici z največ težavami, nato lestvica, kjer so težave zmerne, in na koncu tista lestvica, kjer Maja nima opaznih težav. Pri opisu težav na posameznih področjih je smiselno pogledati tudi, katere posamezne postavke so tiste, ki največ prispevajo k takemu rezultatu.

Tabela 4: Razvrstitev težav od večjih do manjših glede na povprečne vrednosti za dijakinjo Majo

Rezultat	
Majini odgovori kažejo na PRECEJŠNJE/IZSTOPAJOČE težave na lestvici:	
Pomanjkanje informacij	
Visok rezultat na tem področju kaže na to, da Maja nima dovolj informacij o kariernih možnostih, ki obstajajo (kateri študijski programi oz. poklici obstajajo), in kakšne so posamezne možnosti, ter na pomanjkanje znanja o tem, kako modro sprejeti odločitev , ter še posebej o tem, katere korake ta proces vsebuje. Npr., Maja morda ne ve, katere dejavnike je potrebno upoštevati v procesu odločanja, ali pa ima težave z združevanjem informacij, ki jih ima o sebi (npr. njenimi močnimi in šibkimi področji), z informacijami, ki jih ima o različnih kariernih možnostih (npr., katere spretnosti določen študij/poklic zahteva).	6,7
Disfunkcionalna prepričanja	
Visok rezultat Maje na tem področju kaže na njene izkrivljene zaznave o procesu kariernega odločanja . Iracionalna prepričanja in pričakovanja (npr., prepričanje, da se lahko le enkrat odloči o karieri, ki predstavlja zavezo za celo življenje, ali da en sam poklic lahko izpolni vsa njena pričakovanja) lahko ovirajo proces kariernega odločanja.	6,5
Majini odgovori kažejo na ZMERNE/SREDNJE težave:	
Notranji konflikti	
Visok rezultat na tem področju kaže na stanje notranje zmedenosti . Takšen konflikt lahko izvira iz težav pri sprejemanju kompromisov med mnogimi dejavniki, ki se posamezniku zdijo pomembni (npr., dekle se želi vpisati na določen študij, a njen fant živi drugje, v oddaljenem kraju). Do notranjih konfliktov lahko pride tudi, kadar ima nek privlačen poklic tudi elemente, ki se posamezniku zdijo manj privlačni (npr. dolg študij medicine), ali ko se posamezniku več poklicnih/študijskih možnosti zdi enako privlačnih.	4,4
Majini odgovori kažejo, da NI opaženih težav:	
Zunanji konflikti	
Visok rezultat na tem področju lahko odraža razkorak med preferencami posameznika in preferencami njemu pomembnih drugih ali med različnimi mnenji njemu pomembnih oseb. Do zunanjih konfliktov pride, ko posameznik upošteva določen dejavnik ali izbere določeno možnost, medtem ko imajo pomembni drugi drugačne preference. Posamezniku je lahko npr. ljubši poklic, ki zahteva krajši čas študija, medtem ko si njegovi starši želijo, da bi imel akademsko izobrazbo.	2,5

3. način: Primerjava rezultata dijaka z normami

Rezultate posameznika vrednotimo in primerjamo z drugimi v skupini na osnovi percentilnih norm. **Percentilni rangi povedo, koliko odstotkov posameznikov je imelo enak ali nižji rezultat kot dotični/a dijak/inja.**

V tabelah 5 do 8 so navedeni odstotki dijakinj in dijakov, ki bi imeli enak ali nižji rezultat od določene vrednosti na lestvici *Notranji konflikti*, *Pomanjkanje informacij*, *Zunanji konflikti* in *Disfunkcionalna prepričanja*.

Tabela 5: *Percentilne vrednosti rezultatov dijakov na lestvici L1 – Notranji konflikti*

Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil
10	0	34	36	58	80
11	2	35	38	59	81
12	2	36	40	60	83
13	3	37	42	61	84
14	4	38	44	62	86
15	5	39	46	63	87
16	6	40	47	64	89
17	7	41	50	65	90
18	9	42	52	66	91
19	10	43	53	67	92
20	12	44	55	68	93
21	14	45	57	69	94
22	15	46	59	70	95
23	17	47	60	71	96
24	19	48	63	72	96
25	21	49	65	73	96
26	23	50	67	74	97
27	25	51	69	75	98
28	26	52	71	76	98
29	28	53	72	77	98
30	29	54	74	78	99
31	31	55	76	79	99
32	33	56	77	80	99
33	34	57	78	≥81	100

Tabela 6: *Percentilne vrednosti rezultatov dijakov na lestvici L2 – Pomanjkanje informacij*

Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil
7	2	26	38	45	82
8	5	27	40	46	84
9	6	28	42	47	85
10	7	29	45	48	87
11	8	30	47	49	89
12	9	31	49	50	91
13	11	32	51	51	92
14	13	33	53	52	93
15	15	34	55	53	94
16	16	35	58	54	95
17	18	36	61	55	96
18	19	37	63	56	97
19	21	38	65	57	98
20	24	39	67	58	98
21	26	40	69	59	99
22	28	41	71	60	99
23	31	42	73	61	99
24	33	43	76	≥62	100
25	36	44	79		

Tabela 7: *Percentilne vrednosti rezultatov dijakov na lestvici L3 – Zunanji konflikti*

Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil
3	21	12	84	21	98
4	47	13	86	22	98
5	55	14	88	23	99
6	62	15	90	24	99
7	68	16	92	25	99
8	72	17	94	26	100
9	76	18	95	27	100
10	79	19	96		
11	82	20	97		

Tabela 8: Percentilne vrednosti rezultatov dijakov na lestvici L4 – **Disfunkcionalna prepričanja**

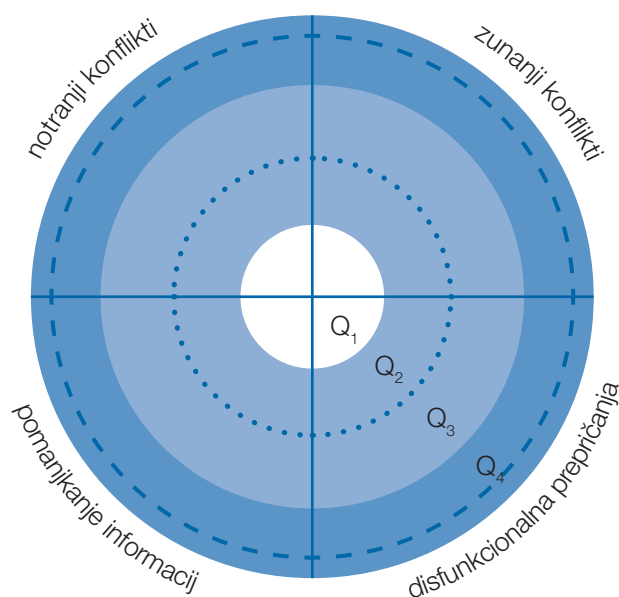
Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil	Rezultat dijaka X	Percentil
3	1	11	29	20	82
4	3	13	41	21	86
5	4	14	47	23	92
6	7	15	54	24	94
8	14	16	61	25	96
9	18	18	72	26	98
10	23	19	77	27	100

Na primer, če bi imela dijakinja Ana na lestvici **Notranji konflikti** 54 točk (vrednost poiščemo v stolpcih X), to pomeni, da bi imelo enak ali nižji rezultat od nje 74 % dijakinj in dijakov (vrednost najdemo v isti vrstici v stolpcu P desno od izbranega X).

Če bi imel dijak Bojan 17 točk na lestvici Zunanji konflikti, bi imelo 94 % dijakinj in dijakov nižji ali kvečjemu enak rezultat kot on.

Grafični prikaz rezultatov – PROFIL TEŽAV PRI KARIERNEM ODLOČANJU

Na osnovi rezultatov posameznika lahko testator izdela tudi profil dijakovih težav pri kariernem odločanju. V grafikonu označi, kakšen je percentilni rang rezultata dijaka na posamezni lestvici VTKO oz. v kateri kvartil sodi (prvi – Q1, drugi – Q2, tretji – Q3 ali četrti – Q4), tako da potegne črto od izhodišča (0. percentil) do določene percentilne vrednosti pri vsaki lestvici. Tak pregled omogoča, da svetovalec lahko posamezniku zelo nazorno prikaže izraženost vrste oz. izvora njegovih težav (slika 3).

Slika 3. Profil težav dijaka pri kariernem odločanju

Pri interpretaciji rezultatov se svetovalec osredotoči najprej na večje oz. izrazite težave dijaka, ki zahtevajo večjo pozornost in omogočajo svetovalcu, da nudi čimprejšnjo oz. takojšnjo pomoč dijaku. To so težave v temno modrih poljih (torej rezultatih v zgornji četrtini – Q4), še posebej pa v zgornjih 5 % populacije²). Pri njih velja razmisliti o ukrepih za pomoč dijaku pri kariernem odločanju.

Ob izpostavljenih pomembnih težavah pa je pomembno omeniti tudi področja, kjer ima posameznik zmerne ali zanemarljive težave (svetlo modra polja – Q2 in Q3), s čimer mu svetovalec pokaže, da v primerjavi z vrstniki nima izrazitejših težav v procesu kariernega odločanja. Pri rezultatih v belem polju (Q1) gre za zelo majhno prisotnost težav v primerjavi z vrstniki oz. za zanemarljive težave, ki jih svetovanec (dijak) ali sploh ni imel ali pa jih je do testiranja že uspešno razrešil.

Povratna informacija svetovalca mora vključevati tudi priporočila (nasvete, spodbude), kaj naj svetovanec naredi, da bo zmanjšal ali odpravil te težave. Kot opozarjajo že avtorji originalnega vprašalnika, je določitev izvora posameznikovih težav le prvi korak pri interpretaciji dobljenih rezultatov.

Pogosto se zgodi, da je potrebno natančnejše diagnosticiranje. Npr., če ima dijak težave s pomanjkanjem informacij o tem, kako izpeljati sam proces kariernega odločanja, ga lahko svetovalec usmeri k svetovalcem na Zavodu za zaposlovanje.

Če ima notranje konflikte, se lahko svetovalec z njim pogovori in skozi osebno svetovanje razrešita dilemo dijaka.

Priporočila

Glede na dobljene rezultate dijakov na posameznih lestvicah daje Gati (2011) naslednja **PRIPOROČILA**:

INDIVIDUALNO SREČANJE S SVETOVALCEM je smiselno, kadar ima dijak težave:

- pri ugotavljanju svojih preferenc, sposobnosti/zmožnosti in talentov, ki bi ustrezali določenemu poklicu (**informacijah o sebi**), saj mu ta lahko pomaga pri iskanju odgovorov s pomočjo določenih/različnih testov in vprašalnikov;
- pri **splošni neodločnosti**,
- pri **reševanju drugih notranjih konfliktov**,
- pri **disfunkcionalnih prepričanjih**.

ISKANJE INFORMACIJ NA INTERNETU ALI PRI DRUGIH VIRIH je smiselno, kadar ima dijak težave, ki se nanašajo na:

- **disfunkcionalna prepričanja**,
- **pomanjkanje informacij o procesu kariernega odločanja**,
- **pomanjkanje informacij o poklicih/študijskih programih**,
- **pomanjkanje informacij o dodatnih virih informacij**,
- pri **nezanesljivih informacijah**.

Dijak lahko na internetu najde vse potrebne informacije o nadaljevanju poklicne poti/kariere. Pri tem je pomembno upoštevati dejstvo, da niso vsi viri informacij na internetu enako kvalitetni. To pomeni, da mora dijak področje, ki ga zanima, temeljito raziskati in preveriti čim več razpoložljivih virov, da pridobi čim bolj objektivno informacijo.

Konkretni primer dijaka Andreja

Andrej je na posameznih lestvicah Vprašalnika težav pri kariernem odločanju imel naslednje rezultate: Notranji konflikti 61 točk, Pomanjkanje informacij 38 točk, Zunanji konflikti 22 točk in Disfunkcionalna prepričanja 15 točk.

1. način: Primerjava rezultata dijaka s povprečnimi vrednostmi skupine

Tabela 9: Opisne statistike rezultatov na lestvicah VTKO ($n = 828$) in rezultati dijaka Andreja

Lestvica	<i>M</i>	<i>SD</i>	min	max	Dijak Andrej
L1 – Notranji konflikti	41,61	17,25	10	90	61
L2 – Pomanjkanje informacij	31,41	13,80	7	63	38
L3 – Zunanji konflikti	6,73	5,11	3	27	22
L4 – Disfunkcionalna prepričanja	14,52	5,68	3	27	15

Opombe: *M* – aritmetična sredina, *SD* – standardni odklon, min – minimalno število točk na lestvici, max – maksimalno število točk na lestvici.

V primerjavi z ostalimi dijaki, Andrej na lestvicah Notranji in Zunanji konflikti precej odstopa od povprečja navzgor. Nekoliko nadpovprečni, a še vedno nižje od 1 *SD* nad *M*, so njegovi rezultati na lestvici Pomanjkanje informacij, blizu povprečja pa so na lestvici Disfunkcionalna prepričanja.

2. način: Razvrstitev težav od večjih do manjših glede na povprečne vrednosti

Tabela 10: Razvrstitev težav pri dijaku Andreju

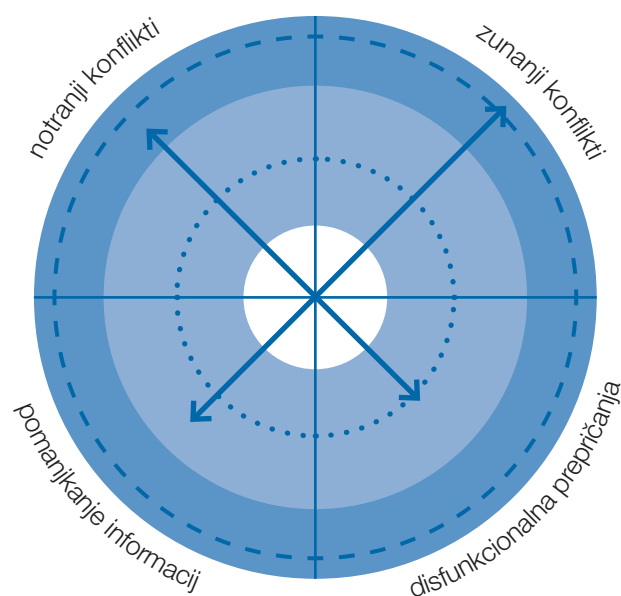
Rezultat	
Andrejevi odgovori kažejo na PRECEJŠNJE/IZSTOPAJOČE težave na lestvici:	
Zunanji konflikti	7,3
Andrejevi odgovori, ki kažejo na ZMERNE/SREDNJE težave:	
Notranji konflikti	6,1
Pomanjkanje informacij	5,4
Disfunkcionalna prepričanja	5

Poleg povprečnih vrednosti pri izstopajočih in zmernih težavah pogledamo še, katere so tiste postavke, ki največ prispevajo k takemu rezultatu.

3. način: Primerjava rezultata dijaka z normami

V tabelah 5 do 8 smo Andrejeve vrednosti primerjali s percentilnimi normami. Ugotovili smo, da bi na lestvici Notranji konflikti enak ali nižji rezultat imelo 84 % dijakin in dijakov, na lestvici Pomanjkanje informacij bi bilo takih dijakin in dijakov 65 %, na lestvici Zunanji konflikti 98 %, na lestvici Disfunkcionalna prepričanja pa bi 54 % dijakin in dijakov imelo enak ali nižji rezultat.

PROFIL TEŽAV DIJAKA ANDREJA

Slika 4. Profil težav dijaka Andreja pri kariernem odločanju

Rezultati kažejo, da ima dijak Andrej največ težav na področju zunanjih konfliktov, kar pomeni, da zanj v precejšnji meri velja, da se njemu pomembne osebe ne strinjajo z njegovo izbiro poklica ter mu dajejo nasprotujoča si mnenja o tem, kateri študij bi bil najustreznejši zanj. Poleg tega poroča, da se o težavah pri odločanju o nadaljnjem študiju težko pogovarja s starši.

Naslednje področje, ki pri Andreju zahteva pozornost, so notranji konflikti. Rezultati na tej lestvici namreč kažejo, da za Andreja v precejšnji meri velja, da se težko odloča in da se boji neuspeha. Poleg tega nima dovolj jasnih predstav o tem, kakšen poklic bi želel opravljati, kakšne so njegove sposobnosti in osebnostne lastnosti ter kako naj o tem izve kaj več. Odgovori Andreja na postavke pa kažejo tudi, da morda obstaja neujemanje med njegovimi spretnostmi in zahtevami poklica/študija.

Na področju pomanjkanja informacij ima Andrej zmerne težave. Ne ve točno, katere korake je potrebno narediti pred sprejetjem odločitve za študij, oz. kaj vse je pred to odločitvijo potrebno upoštevati. Manjkajo mu tudi informacije o vseh možnih poklicih in študijskih programih, njihovih značilnostih in o tem, kakšni bodo ti poklici v prihodnosti.

Še najmanj težav ima Andrej na področju disfunkcionalnih prepričanj. Tako kot še približno polovica njegovih vrstnikov meni, da zanj v srednji meri velja, da obstaja le en ustrezen študij, ki bi izpolnil vse njegove želje in cilje ter da to pomeni enkratno odločitev in zavezo za celo življenje.

Priporočila za delo z dijakom

- Individualno srečanje svetovalnega delavca z dijakom in njegovimi starši, glede na izrazitejšo težavo, ki se pri dijaku Andreju kažejo na lestvici Zunanji konflikti. V svetovalnem pogovoru bi veljalo razjasniti morebitne dileme in zadržke staršev v zvezi z Andrejevo nadaljnjo študijsko potjo.
- Individualno svetovalno delo z Andrejem pri razreševanju konkretnih težav, ki so se pri njem kot zmerne izkazale na ostalih treh lestvicah.
- Glede na težave na lestvici Notranji konflikti, bi bilo dobro, da svetovalni delavec Andreja spodbudi k odločanju tako, da mu predstavi, koliko časa ima še do končne odločitve (npr. od decembra do marca, ko bo moral sprejeti končno odločitev, so le trije meseci) in da skupaj naredita načrt potrebnih aktivnosti. Dogovorita se, da bo Andrej v naslednjem mesecu razmislil in naredil spisek svojih močnih področij in osebnostnih lastnosti, ki pri njem najbolj izstopajo, ter potencialnih poklicev, ki ga zanimajo. Zaradi zmernih težav na področju Pomanjkanje informacij se bo v prvem mesecu lotil zbiranja vseh informacij o različnih poklicih, ki obstajajo (npr. ogledal si bo Iskalo poklicev ...) in s programom »Kam in kako« poskušal ugotoviti, koliko se njegove kompetence prekrivajo s poklici, ki bi prišli pri njem v poštev. Nato se bo preko spleta lotil iskanja informacij o značilnostih študijev, ki vodijo do zelenih poklicev (npr. o vstopnih pogojih, predmetih na študiju ipd.).
- Svetovalni delavec pri tem podpre dijaka in mu pove, da mu je drugi in tretji mesec na voljo za pogovor oz. posvetovanje ob njegovih stiskah, ki lahko pri tem nastanejo, v želji, da se izkristalizira odločitev dijaka glede smeri nadaljnjega študija.

6 DODATEK

6.1 VZORČENJE

Načrt vzorčenja

V raziskavi smo načrtovali izvedbo meritev v zadnjem letniku srednje šole oz. v letu pred maturitetnim izpitom, in sicer v šolskem letu 2017-18. Na osnovi števila dijakov, vpisanih v različne izobraževalne programe na slovenskih srednjih šolah v šolskem letu 2016-17, smo pred izvedbo raziskave naredili projekcijo, koliko dijakov bo v šolskem letu 2017-18 obiskovalo 4. letnik in bo torej tvorilo populacijo, iz katere bomo lahko vzorčili. Pregledali smo, koliko dijakov je bilo v šolskem letu 2016-17 vpisanih v 3. letnik programa srednjega splošnega izobraževanja oz. gimnazije (GIM) ali srednjega tehniškega in strokovnega izobraževanja (STSI). Predvidevali smo, da bodo vsi ti dijaki napredovali v 4. letnik. Prav tako smo pregledali, koliko posameznikov je bilo vpisanih v 4. ali 5. letnik poklicno-tehniškega izobraževanja (PTI), in izračunali povprečno število vpisanih v 4. in 5. letnik (vsoto vpisanih v oba letnika smo delili z 2). Predvidevali smo, da bo v šolskem letu 2017-18 v isti program na šoli vključeno enako število dijakov. Nazadnje smo pregledali tudi, koliko posameznikov je bilo v šolskem letu 2016-17 vpisanih na maturitetni tečaj (MT) ali poklicni tečaj (PT) na šoli, in predvideli, da bo v šolskem letu 2017-18 ti dve vrsti izobraževalnega programa obiskovalo enako število dijakov.

Za vse šole v posamezni statistični regiji smo sešteli število dijakov, ki so ustrezali zgornjim kriterijem. V tabeli D.1 prikazujemo za šolsko leto 2017-18 napovedano število in delež dijakov iz različnih srednješolskih izobraževalnih programov v posamezni statistični regiji, ki so predstavljali našo populacijo.

Tabela D.1: *Projicirana populacija dijakov srednjih šol, iz katere smo vzorčili, glede na statistično regijo in izobraževalni program*

Statistična regija	STSI		GIM		PTI		MT		PT	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Gorenjska	560	7,6	616	9,5	165	9,8	65	17,4	34	14,6
Goriška	371	5,1	391	6,1	93,5	5,6	17	4,5	0	0,0
Jugovzhodna Slovenija	627	8,5	401	6,2	166	9,9	17	4,5	0	0,0
Koroška	237	3,2	164	2,5	70	4,2	11	2,9	32	13,7
Obalno-Kraška	306	4,2	314	4,9	69,5	4,1	30	8,0	34	14,6
Osrednjeslovenska	2124	29,0	2398	37,1	405	24,0	78	20,9	88	37,8
Podravska	1239	16,9	967	15,0	327	19,4	67	17,9	34	14,6
Pomurska	371	5,1	208	3,2	53,5	3,2	35	9,4	0	0,0
Posavska	111	1,5	119	1,8	36	2,1	0	0,0	0	0,0
Primorsko-Notranjska	129	1,8	76	1,2	12,5	0,7	0	0,0	0	0,0
Savinjska	1125	15,3	674	10,4	268	15,9	31	8,3	11	4,7
Zasavska	134	1,8	133	2,1	18	1,1	23	6,1	0	0,0
Skupaj	7334	100	6461	100	1684	100	374	100	233	100

Opombe: STSI – srednje tehniško in strokovno izobraževanje, GIM – srednje splošno izobraževanje/ gimnazija, PTI – poklicno-tehniško izobraževanje, MT – maturitetni tečaj, PT – poklicni tečaj.

Da bi bilo zbiranje podatkov časovno in finančno ekonomično, smo se odločili, da bomo dijake vzorčili z vzorčenjem gruč, torej da bomo naključno vzorčili posamezne šole iz posamezne statistične regije in v vzorec vključili naključno izbrane oddelke izbrane šole ter vse dijake v oddelkih, ki bodo razpoložljivi za sodelovanje v raziskavi. Če se ciljnega števila dijakov za posamezni izobraževalni program na šoli z vključitvijo enega samega oddelka ni doseglo, smo v raziskavo vključili še en dodatni oddelek istega programa na šoli. Če je bilo v oddelku npr. 25 dijakov, ciljno število vzorčenih dijakov pa je bilo 31, smo testirali dva cela oddelka določenega programa oz. toliko oddelkov, kolikor je bilo potrebno, da je bilo doseženo ciljno število dijakov. Zaradi nizkega števila vpisanih dijakov v programe PTI, PT in MT smo se odločili, da se lahko pri zbiranju podatkov te programe obravnava kot eno kategorijo in se na šoli v vzorec lahko vključi dijake kateregakoli od teh programov.

Sodelujoče šole so bile vzorčene naključno iz nabora vseh šol, ki obstajajo v določeni statistični regiji. Če se na prvi izbrani šoli ni dalo zbrati predvidenega števila podatkov, se je primanjkljaj do ciljnega števila dijakov v regiji nadomestilo z vključitvijo dijakov dodatne šole. Za vsako šolo sta bili določeni po dve rezervni šoli. Če nobena od teh dveh naključno izbranih šol v raziskavi ni želela sodelovati, se je s seznama šol lahko poljubno izbralo katerokoli šolo iz iste regije, ki je imela v iste izobraževalne programe vpisanih dovolj dijakov.

Na šolah so podatke zbrali skupinsko v enem valu meritev. Pred zbiranjem podatkov so se na šolah odločili, ali bodo podatke zbirali anonimno ali bodo šolske svetovalne delavke dijakom jeseni ponudile povratne informacije. V primeru anonimne izvedbe smo pri nepolnoletnih dijakih pridobili soglasja s strani staršev. Če so bili dijaki polnoletni, so sami podali soglasje za sodelovanje. V kolikor so dijaki želeli povratne informacije, so na vprašalnike zapisali svoje ime. Odgovarjanje na vprašalnike je potekalo skupinsko po oddelkih, praviloma v času pouka. Testiranje so izvajali šolski svetovalni delavci in učitelji, v povprečju je trajalo okrog 20 minut, težav pri razumevanju vprašanj ni bilo.

Končni vzorec

V tabeli D.2 je prikazana načrtovana sestava vzorca, ki proporcionalno odraža značilnosti projicirane populacije (ob upoštevanju majhne napake zaradi zaokroževanja vrednosti na cela števila), prikazane v tabeli D.1, in končna sestava vzorca. Vidimo lahko, da sta v končnem vzorcu v splošnem podprezentirana izobraževalna programa STSI in MT ter prereprezentirana programa GIM in PTI.

Tabela D.2: Sestava načrtovanega (ciljnega) vzorca in dejanskega končnega vzorca testiranih dijakov po statističnih regijah in izobraževalnih programih

Statistična regija	Ciljni vzorec					Končni vzorec				
	STSI	GIM	PTI	MT	PT	STSI	GIM	PTI	MT	PT
Gorenjska	21	23	7	3	2	22	36	14	0	0
Goriška	14	15	4	1	0	16	23	22	0	0
Jugovzhodna Slovenija	24	15	7	1	0	25	30	13	0	0
Koroška	9	7	3	1	2	17	21	19	0	0
Obalno-Kraška	12	12	3	2	2	22	23	0	0	8
Osrednjeslovenska	80	90	16	3	4	82	112	25	0	8
Podravska	47	37	13	3	2	24	48	19	15	0
Pomurska	14	8	3	2	0	0	24	0	0	0
Posavska	5	5	2	0	0	24	42	0	0	0
Primorsko-Notranjska	5	3	1	0	0	5	5	3	0	0
Savinjska	43	26	11	2	1	48	26	20	0	0
Zasavska	6	5	1	1	0	8	37	13	0	0
Skupaj	280	246	71	19	13	293	427	148	15	16
Skupaj %	44,5	39,1	11,3	3,0	2,1	32,6	47,5	16,5	1,7	1,8

Opombe: STSI – srednje tehniško in strokovno izobraževanje, GIM – srednje splošno izobraževanje/ gimnazija, PTI – poklicno-tehniško izobraževanje, MT – maturitetni tečaj, PT – poklicni tečaj

Končni vzorec je vključeval 899 dijakov s 26 slovenskih srednjih šol. Dijaki so po navedbi spola, starosti in izobraževalnega programa, v katerega so vključeni, izpolnjevali tri vprašalnike: najprej Vprašalnik težav pri kariernem odločanju – VTKO (v razvoju), Vprašalnik stilov odločanja – VSO (v razvoju) in Vprašalnik karierne zrelosti (Crites in Savickas, 2015). Osem dijakov ni označilo svojega spola, zato njihovih odgovorov na VSO nismo upoštevali, saj smo podatek o spolu nujno potrebovali pri preverjanju merske invariantnosti pripomočka. Na vse postavke VTKO je odgovorilo 831 dijakov. Osem dijakin in dijakov je imelo več kot tri manjkajoče odgovore (tj. več kot 10 % manjkajočih odgovorov), 2 sta imela tri manjkajoče odgovore, 12 jih je imelo dva manjkajoča odgovora in 49 en manjkajoči odgovor. Ker je Littlov test manjkajočih podatkov, izveden s funkcijo *LittleMCAR* iz *R* paketa *BaylorEdPsych* (Beaujean, 2012) pri osebah s tremi ali manj manjkajočimi podatki pokazal, da v manjkajočih podatkih ni popolne naključnosti (MCAR), $\chi^2(1317) = 1640,57$, $p < ,001$, smo se odločili, da nadaljnje analize izvajamo samo na udeležencih s popolnimi podatki na VTKO ($N = 828$).

Med 828 udeleženci s popolnimi podatki na VTKO je bilo 419 (50,6 %) moških in 401 (48,4 %) ženska, 8 (1,0 %) oseb pa ni označilo svojega spola. Največ 395 (47,7 %) jih je obiskovalo program srednjega splošnega izobraževanja (GIM), 274 (33,1 %) program srednjega tehniškega in strokovnega izobraževanja (STSI), 131 (15,8 %) program poklicno-tehniškega izobraževanja (PTI), 15 (1,8 %) poklicni tečaj (PT) in 13 (1,6 %) maturitetni tečaj. Njihova starost se je gibala med 16 in 21 leti ($n = 817$, $M = 17,56$ let, $SD = 0,81$ let, 5-odstotna prirezana $M = 17,41$ let, $Mdn = 17$ let, $MAD = 0$ let): 16 let so bili stari 4 udeleženci (0,5 %), 17 let 464 (56,8 %) udeležencev, 18 let 275 (33,7 %) udeležencev, 19 let 42 (5,1 %) udeležencev, 20 let 23 (2,8 %) udeležencev, 21 let pa 9 (1,1 %) udeležencev.

6.2 PSIHOMETRIČNE ZNAČILNOSTI VTKO

Psihometrične značilnosti VTKO so izračunane iz rezultatov, pridobljenih s prirejeno slovensko različico originalnega vprašalnika, ki je v prilogi 1.

Odgovori končnega vzorca na posamezne postavke VTKO

V tabeli D.3 so zbrane frekvenčne porazdelitve odgovorov na posamezne postavke VTKO, v tabeli D.4 pa njihove opisne statistike. Frekvenčna porazdelitev odgovorov na vse postavke je statistično značilno³ odstopala od normalne (rezultat Shapiro-Wilkovega testa je bil pri vseh postavkah $p < ,001$). Ker so tudi sicer odgovori na postavke urejene kategorije, smo se odločili, da v nadaljevanju izvedemo konfirmatorne faktorske analize z metodo ocenjevanja parametrov WLMSV, ki je uporabna tako pri nenormalno porazdeljenih kot pri ordinalnih indikatorskih spremenljivkah.

Tabela D.3: Frekvenčne porazdelitve (odstotki) odgovorov na posamezne postavke VTKO ($n = 828$)

Postavka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	30,0	14,3	13,0	7,9	11,6	8,3	7,0	3,0	5,0
2	3,6	3,5	6,9	5,6	10,5	12,4	16,3	17,0	24,2
3	22,2	17,6	15,9	10,5	12,7	6,6	6,4	4,5	3,5
4	9,9	12,4	15,0	9,9	15,3	9,5	11,4	9,7	6,9
5	6,6	7,5	11,2	8,3	11,7	11,2	17,0	14,9	11,5
6	7,1	6,3	7,6	7,1	8,9	10,3	13,4	18,5	20,8
7	1,2	2,1	4,2	6,9	13,0	13,4	20,8	18,2	20,2
8	16,5	12,3	11,2	8,8	14,9	9,4	9,8	8,6	8,5
9	25,2	15,9	14,9	11,4	10,7	5,1	6,0	6,5	4,2
10	9,4	6,6	8,3	9,3	14,3	10,5	14,6	12,6	14,4
11	10,9	6,8	9,9	8,9	12,2	11,5	15,1	11,5	13,3
12	34,7	21,5	17,0	9,7	7,5	4,5	2,8	0,8	1,6
13	18,0	11,7	13,8	10,4	13,5	11,4	10,7	5,6	5,0
14	13,8	12,0	15,8	10,4	16,1	13,9	11,4	4,1	2,7
15	13,8	9,8	15,0	9,4	13,6	13,0	13,3	7,5	4,6
16	23,8	14,1	9,2	5,9	9,4	8,8	10,1	9,2	9,4
17	18,0	13,3	10,6	6,6	10,3	9,1	14,0	10,7	7,4
18	19,0	15,8	12,6	8,6	12,1	8,5	12,1	5,9	5,6
19	16,7	14,0	12,7	10,6	10,6	11,5	11,6	7,2	5,1
20	15,8	11,0	13,3	8,8	8,7	12,2	12,6	9,1	8,6
21	13,3	11,4	11,8	9,9	9,8	11,1	14,6	10,1	8,0
22	14,7	10,0	10,0	9,2	12,1	12,7	12,2	10,0	9,1
23	21,7	15,0	13,3	9,5	10,7	11,1	8,3	5,8	4,5
24	18,1	15,9	13,9	11,4	12,0	10,7	9,8	4,6	3,6
25	28,5	16,1	13,5	7,0	9,3	8,6	7,4	4,8	4,8
26	26,8	19,4	13,3	7,7	12,6	8,5	6,4	3,4	1,9
27	25,5	17,5	13,9	12,6	13,6	7,5	5,9	2,7	0,8
28	14,7	12,0	12,4	10,5	11,1	11,2	11,5	8,2	8,3
29	39,7	15,0	12,3	7,6	9,2	5,1	4,8	2,8	3,5
30	21,1	14,3	12,7	8,7	9,8	9,5	11,6	5,9	6,4
31	17,3	11,6	13,2	7,9	10,0	10,9	12,4	7,9	8,9
32	28,5	19,9	13,6	8,8	10,5	7,6	6,3	2,9	1,8
33	56,9	16,7	8,1	3,3	4,7	4,0	2,3	2,7	1,4
34	49,6	17,0	9,8	5,1	6,0	4,6	3,9	2,2	1,8
35	67,4	13,4	5,0	2,9	3,6	2,1	2,7	1,0	2,1
36	76,2	9,7	4,6	2,1	2,5	2,1	1,2	0,6	1,1
37	51,0	16,3	8,2	5,9	5,0	4,6	4,3	3,0	1,7

Opombe: Odgovor 1 = trditev nikakor ne velja zame, odgovor 9 = trditev popolnoma velja zame.

Siva polja označujejo postavki za preverjanje veljavnosti odgovarjanja.

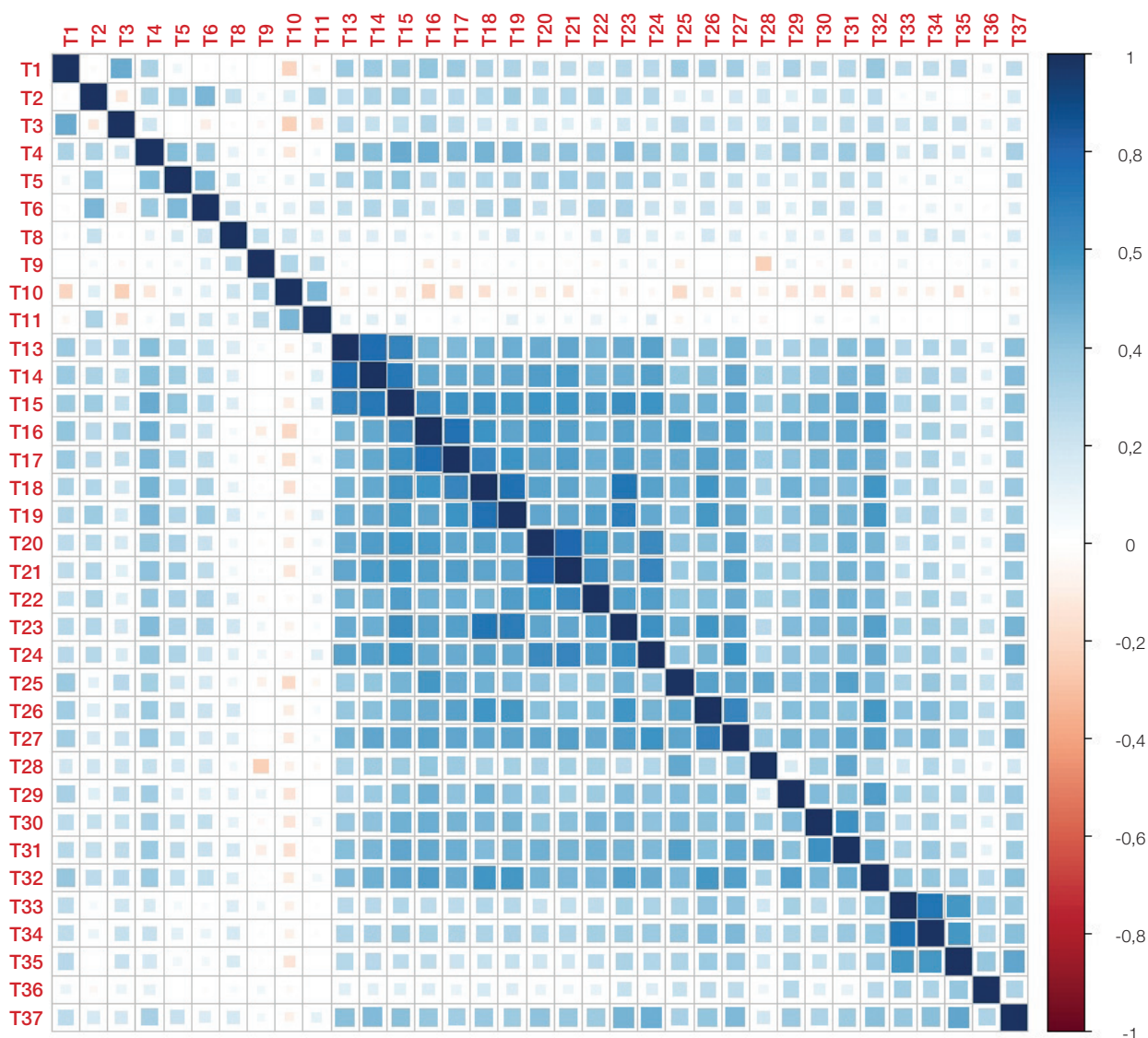
Tabela D.4: Opisne statistike odgovorov na posamezne postavke VTKO

Postavka	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Mdn</i>	<i>M</i> _{trim}	<i>MAD</i>	<i>As</i>	<i>Spl</i>	Shapiro-Wilkov test	
								<i>W</i>	<i>p</i>
1	3,55	2,45	3	3,27	2,97	0,66	−0,71	,878	< ,001
2	6,48	2,28	7	6,74	2,97	−0,74	−0,40	,894	< ,001
3	3,63	2,3	3	3,39	2,97	0,66	−0,56	,903	< ,001
4	4,72	2,42	5	4,69	2,97	0,14	−1,11	,941	< ,001
5	5,56	2,44	6	5,66	2,97	−0,31	−1,06	,931	< ,001
6	6,06	2,57	7	6,29	2,97	−0,57	−0,93	,893	< ,001
7	6,64	1,94	7	6,82	1,48	−0,69	−0,15	,925	< ,001
8	4,54	2,59	5	4,45	2,97	0,17	−1,19	,925	< ,001
9	3,64	2,43	3	3,37	2,97	0,69	−0,65	,887	< ,001
10	5,51	2,53	6	5,63	2,97	−0,29	−1,05	,929	< ,001
11	5,37	2,57	6	5,46	2,97	−0,24	−1,12	,928	< ,001
12	2,72	1,88	2	2,42	1,48	1,22	1,04	,945	< ,001
13	4,24	2,42	4	4,12	2,97	0,25	−1,05	,931	< ,001
14	4,27	2,21	4	4,21	2,97	0,14	−0,97	,945	< ,001
15	4,57	2,38	5	4,53	2,97	0,06	−1,11	,941	< ,001
16	4,32	2,81	4	4,16	4,45	0,26	−1,37	,886	< ,001
17	4,59	2,68	5	4,52	2,97	0,09	−1,38	,908	< ,001
18	4,16	2,52	4	4,00	2,97	0,33	−1,13	,914	< ,001
19	4,32	2,48	4	4,21	2,97	0,23	−1,16	,927	< ,001
20	4,67	2,62	5	4,61	2,97	0,09	−1,28	,922	< ,001
21	4,82	2,56	5	4,80	2,97	0,01	−1,27	,928	< ,001
22	4,85	2,59	5	4,83	2,97	−0,03	−1,23	,929	< ,001
23	3,95	2,46	3,5	3,76	3,71	0,42	−1,01	,911	< ,001
24	3,99	2,34	4	3,84	2,97	0,38	−0,95	,925	< ,001
25	3,61	2,51	3	3,33	2,97	0,65	−0,82	,785	< ,001
26	3,39	2,24	3	3,15	2,97	0,67	−0,64	,886	< ,001
27	3,36	2,08	3	3,15	2,97	0,58	−0,63	,904	< ,001
28	4,62	2,56	5	4,55	2,97	0,14	−1,19	,930	< ,001
29	3,01	2,32	2	2,64	1,48	1,03	0,01	,821	< ,001
30	4,15	2,58	4	3,98	2,97	0,34	−1,16	,907	< ,001
31	4,57	2,64	5	4,48	2,97	0,15	−1,27	,918	< ,001
32	3,26	2,20	3	3,00	2,97	0,77	−0,46	,876	< ,001
33	2,25	2,01	1	1,80	0,00	1,75	2,12	,678	< ,001
34	2,52	2,11	2	2,11	1,48	1,41	1,00	,744	< ,001
35	1,96	1,87	1	1,47	0,00	2,24	4,30	,581	< ,001
36	1,66	1,54	1	1,23	0,00	2,85	8,03	,493	< ,001
37	2,54	2,17	1	2,11	0,00	1,39	0,81	,736	< ,001

Opombe: M_{trim} = 5-odstotna prirezana sredina, *MAD* = medijski absolutni odklon od mediane, pomnožen z 1,48, *As* = asimetričnost frekvenčne porazdelitve odgovorov, *Spl* = sploščenost porazdelitve. Siva polja označujejo postavke za preverjanje veljavnosti odgovarjanja.

Preverjanje strukture VTKO

Slika D1 prikazuje korelacije (Spearmanove korelacijske koeficiente) med odgovori na postavke VTKO. Opazimo lahko nekaj skupkov višjih korelacij (modra polja). Najbolj je opazno koreliranje postavk 13–15, torej postavk izvirne lestvice PI-pr (pomanjkanje informacij o procesu kariernega odločanja). Visoke so povezanosti vseh postavk od številke 13 do 32, z izjemo postavke 28. Visoke so tudi korelacije postavk 33–35, ki sodijo k izvirni lestvici N-zk (nekonsistentne informacije – zunanji konflikti), in postavk 4–6 z lestvice P-n (pomanjkanje pripravljenosti – splošna neodločnost). Če bi veljala struktura, kot jo predvideva originalni instrument Gatija (2011), bi morali najti višje korelacije v večjih skupkih oz. kvadratih okrog diagonale, tj. kvadratih s 3 x 3 polji (ali več pri lestvicah, ki vsebujejo več postavk), pa vidimo, da so v največ primerih nekoliko višje korelacije odgovorov na po dve zaporedni postavki. Tak vzorec korelacij opozarja, da je pri izpolnjevanju pripomočka morda prihajalo do učinka zaporedja oz. podajanja podobnih odgovorov pri dveh zaporednih postavkah. Slika D1 vsekakor nakazuje, da struktura instrumenta ni taka, kot jo je predvideval Gati (2011).

Slika D.1. Korelacijski diagram za postavke VTKO (Spearmanovi korelacijski koeficienti)

Z R paketom *lavaan* (Rosseel, 2012) smo izvedli konfirmatorno faktorsko analizo, s katero smo preverjali prileganje originalne strukture vprašalnika zbranim slovenskim podatkom. Gre za desetfaktorski model, predstavljen v tabeli 1. Pri ocenjevanju parametrov smo zaradi nenormalno porazdeljenih odgovorov na postavke, ki smo jih zaradi velikega števila kategorij obravnavali kot dovolj zvezne, uporabili MLR cenilke, tj. cenilke, dobljene po metodi največjega verjetja z robustnimi Huber-Whitovimi standardnimi napakami in lestvično testno statistiko. V modelu smo varianco latentnih spremenljivk nastavili na standardizirano vrednost 1.

Model se ni dobro prilegal podatkom, $\chi^2(515) = 2382,72$, $p < ,001$, lestvični faktor = 1,210; CFI = 0,844, RMSEA = 0,066, 90-odstotni interval zaupanja za RMSEA = 0,064–0,069, SRMR = 0,086. V tabeli D.5 so prikazane nasičenosti postavk s posameznimi faktorji, presečišča in nepojasnjene variance postavk, v tabeli D.6 pa kovariance med faktorji. Vidimo, da so bile ocene kovarianc med posameznimi faktorji zelo visoke, pa ne le med faktorji, ki so jih avtorji izvirne različice VTKO klasificirali skupaj, temveč tudi med faktorji, ki naj bi pripadali različnim skupinam težav. Kljub temu uvedba treh faktorjev drugega reda (P – pripravljenost, PI – pomanjkanje informacij in N – nekonsistentne informacije) v model ni veliko poslabšala prileganja modela podatkom, $\chi^2(547) = 2579,45$, $p < ,001$, lestvični faktor = 1,212; CFI = ,830, RMSEA = ,067, 90-odstotni interval zaupanja za RMSEA = ,065–,069, SRMR = ,090.

V tabeli D.5 vidimo, da je bil delež pojasnjene variance pri nekaterih postavkah zelo nizek, npr. pri postavkah 2, 3, 6, 8, 9, 11, 37, 28, 29, 36. Pri teh postavkah model torej neustrezno predvideva, s katerimi faktorji so nasičene. Modifikacijski indeksi (MI) so pokazali, da bi bilo v modelu smiselno uvesti veliko sprememb, da bi se bolje prilegal (navajamo samo primere z MI, večjimi od 100, visoki MI pa so bili značilni še za številne druge parametre):

- Smiselno bi bilo ocenjevati nasičenost postavke 2 s P-n (MI = 254,8), PI-pr (MI = 179,6), PI-pi (MI = 167,5), PI-s (MI = 166,9), N-nk (MI = 151,4), PI-po (MI = 129,4) in N-ni (MI = 102,2). Glede na navedeno bi bilo smiselno to postavko morda celo izločiti iz pripomočka, vendar bi to pomenilo, da bi faktor P-m potem vseboval samo dve postavki, kar lahko vodi v manj zanesljivo ocenjevanje konstrukta.
- Smiselno bi bilo ocenjevati nasičenost postavke 15 s PI-s (MI = 118,2) in postavke 23 s PI-s (MI = 106,6). Obe postavki dejansko omenjata informacije o sebi, tako da tak rezultat ni presenetljiv.
- Smiselno bi bilo dopustiti kovariiranje postavk 16 in 17 (MI = 125,5), postavk 18 in 19 (MI = 117,8), postavk 18 in 23 (MI = 110,0) ter postavk 35 in 37 (MI = 109,2). Vključenost podobnih formulacij v navedene pare postavk je lahko eden od možnih razlogov za to, da odgovori udeležencev na te postavke sovariirajo (oz. sovariirajo bolj, kot to zmore pojasniti skupni faktor, če gre za postavke, ki pripadajo istemu faktorju).

Pri preverjanju merske invariantnosti pripomočka glede na spol z uporabo R paketa *semTools* (Jorgensen, Pornprasertmanit, Schoemann in Rosseel, 2018) konfiguralni model ni konvergirал. Nekatere ocene varianc latentnih spremenljivk so bile negativne in izračun standardnih napak nekaterih cenilk ni bil možen.

Slabo prileganje konfiguralnega modela celotnemu vzorcu zbranih podatkov in visoke interkorelacije med faktorji v konfirmatorni faktorski analizi kažejo, da bi bila drugačna struktura vprašalnika bolj smiselna. Tudi nekateri drugi raziskovalci (Creed in Yin, 2006; Mau, 2001; Sovet idr., 2015; Vahedi idr., 2012; Zagoričnik in Pečjak, 2007) so imeli težave s potrjevanjem veljavnosti modela, ki so ga postavili Gati idr. (1996). Zato smo se odločili, da v nadaljevanju izvedemo eksploratorno faktorsko analizo in preverimo, ali bi lahko sovariiranje postavk pojasnili na drugačen način, kot je predvidel Gati s sodelavci.

Tabela D.5: Ocene nasičenosti v faktorsko-analitičnem modelu za VTKO

Postavka		λ	SE_{λ}	z	p	95% interval zaupanja za λ		r^2
						sp. meja	zg. meja	
P-m	1	1,92	0,12	16,22	< ,001	1,69	2,15	0,62
	2	0,00	0,14	0,01	,993	-0,27	0,27	0,00
	3	1,36	0,10	13,44	< ,001	1,16	1,56	0,35
P-n	4	1,65	0,10	16,50	< ,001	1,45	1,84	0,46
	5	1,58	0,09	16,96	< ,001	1,40	1,76	0,42
	6	1,52	0,11	14,27	< ,001	1,31	1,73	0,35
P-d	8	0,84	0,13	6,40	< ,001	0,58	1,09	0,10
	9	1,16	0,11	10,33	< ,001	0,94	1,38	0,23
	10	1,83	0,13	13,99	< ,001	1,57	2,09	0,52
	11	1,52	0,11	13,44	< ,001	1,30	1,74	0,35
PI-pr	13	1,99	0,07	29,49	< ,001	1,86	2,12	0,68
	14	1,91	0,06	33,85	< ,001	1,80	2,02	0,75
	15	2,02	0,06	32,98	< ,001	1,90	2,14	0,72
PI-s	16	2,19	0,07	31,85	< ,001	2,06	2,33	0,61
	17	2,18	0,06	35,33	< ,001	2,06	2,30	0,66
	18	2,09	0,06	32,81	< ,001	1,96	2,21	0,69
	19	1,95	0,06	30,35	< ,001	1,83	2,08	0,62
PI-po	20	2,27	0,06	40,75	< ,001	2,16	2,38	0,75
	21	2,27	0,06	39,50	< ,001	2,16	2,38	0,79
	22	1,87	0,07	25,40	< ,001	1,72	2,01	0,52
PI-pi	23	1,91	0,07	27,77	< ,001	1,78	2,05	0,61
	24	1,79	0,07	26,67	< ,001	1,66	1,92	0,59
	37	1,24	0,08	15,47	< ,001	1,08	1,39	0,32
N-ni	25	1,66	0,08	21,94	< ,001	1,51	1,81	0,44
	26	1,74	0,06	27,00	< ,001	1,61	1,87	0,60
	27	1,64	0,06	27,38	< ,001	1,52	1,75	0,62
N-nk	28	1,30	0,09	14,42	< ,001	1,12	1,47	0,26
	29	1,37	0,08	17,87	< ,001	1,22	1,52	0,35
	30	1,68	0,08	22,07	< ,001	1,54	1,83	0,43
	31	1,92	0,08	25,31	< ,001	1,77	2,07	0,53
	32	1,56	0,07	23,75	< ,001	1,43	1,69	0,50
	36	0,42	0,06	6,79	< ,001	0,30	0,55	0,08
N-zk	33	1,67	0,09	18,48	< ,001	1,49	1,85	0,69
	34	1,77	0,08	21,24	< ,001	1,60	1,93	0,70
	35	1,20	0,10	12,51	< ,001	1,01	1,39	0,41

Opombe: P-m = Pomanjkanje motivacije, P-n = splošna neodločnost, P-d = disfunkcionalna prepričanja, PI-pr = pomanjkanje informacij o procesu kariernega odločanja, PI-s = pomanjkanje informacij o sebi, PI-po = pomanjkanje informacij o poklicih, PI-pi = pomanjkanje informacij o pridobivanju informacij, N-ni = Nezanesljive informacije, N-nk = notranji konflikti, N-zk = zunanji konflikti. λ = nasičenost postavke s faktorjem, r^2 = delež s faktorjem pojasnjene variance postavke.

Tabela D.6: *Ocene kovarianc faktorjev v modelu*

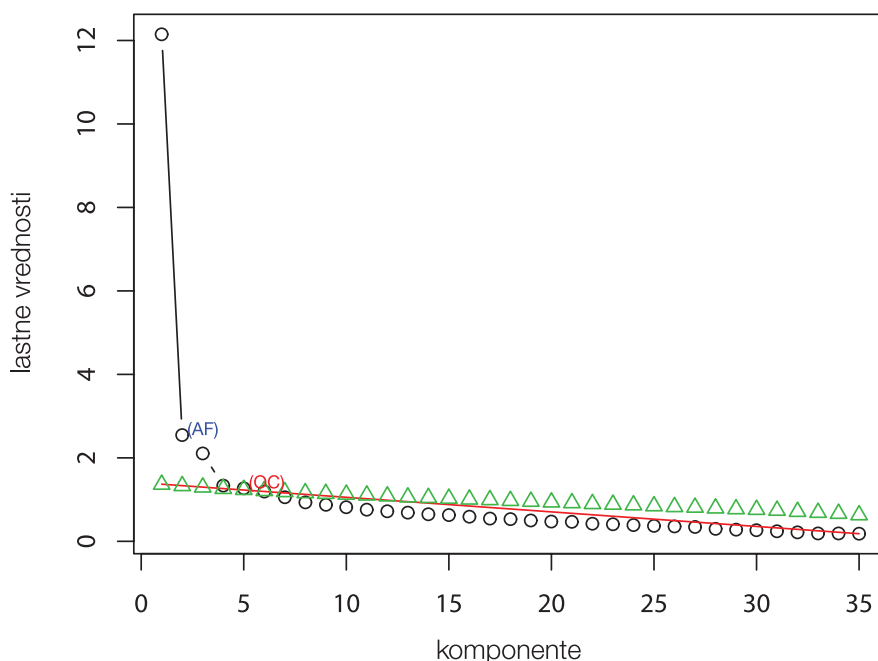
Par faktorjev	<i>r</i>	<i>SE_r</i>	<i>z</i>	<i>p</i>	95% interval zaupanja za <i>r</i>	
					sp. meja	zg. meja
P.m ~ P.n	,25	,08	3,20	,001	,10	,41
P.m ~ P.d	–,26	,07	–3,98	< ,001	–,39	–,13
P.m ~ Pl.pr	,48	,05	9,82	< ,001	,38	,57
P.m ~ Pl.s	,47	,05	9,46	< ,001	,37	,57
P.m ~ Pl.po	,31	,05	6,19	< ,001	,21	,41
P.m ~ Pl.pi	,38	,05	7,09	< ,001	,28	,49
P.m ~ N.ni	,49	,05	10,05	< ,001	,40	,59
P.m ~ N.nk	,51	,05	9,85	< ,001	,41	,61
P.m ~ N.zk	,34	,05	7,19	< ,001	,25	,44
P.n ~ P.d	,19	,07	2,65	,008	,05	,33
P.n ~ Pl.pr	,68	,03	19,70	< ,001	,62	,75
P.n ~ Pl.s	,69	,04	18,07	< ,001	,61	,76
P.n ~ Pl.po	,61	,04	15,66	< ,001	,53	,69
P.n ~ Pl.pi	,69	,04	17,20	< ,001	,61	,77
P.n ~ N.ni	,57	,04	13,32	< ,001	,48	,65
P.n ~ N.nk	,62	,04	15,39	< ,001	,54	,70
P.n ~ N.zk	,26	,05	5,71	< ,001	,17	,35
P.d ~ Pl.pr	,03	,06	0,55	,584	–,09	,15
P.d ~ Pl.s	–,09	,06	–1,55	,121	–,21	,02
P.d ~ Pl.po	–,05	,05	–0,86	,389	–,16	,06
P.d ~ Pl.pi	,07	,06	1,16	,247	–,05	,20
P.d ~ N.ni	–,06	,06	–1,06	,288	–,18	,05
P.d ~ N.nk	–,08	,06	–1,36	,174	–,21	,04
P.d ~ N.zk	,02	,05	0,36	,720	–,08	,12
Pl.pr ~ Pl.s	,77	,03	29,11	< ,001	,71	,82
Pl.pr ~ Pl.po	,75	,03	29,42	< ,001	,70	,80
Pl.pr ~ Pl.pi	,83	,02	33,12	< ,001	,78	,88
Pl.pr ~ N.ni	,68	,03	21,73	< ,001	,62	,74
Pl.pr ~ N.nk	,73	,03	24,60	< ,001	,67	,78
Pl.pr ~ N.zk	,42	,03	11,92	< ,001	,35	,48
Pl.s ~ Pl.po	,76	,02	32,24	< ,001	,71	,81
Pl.s ~ Pl.pi	,88	,02	35,71	< ,001	,83	,93
Pl.s ~ N.ni	,83	,03	32,34	< ,001	,78	,88
Pl.s ~ N.nk	,84	,02	40,69	< ,001	,80	,88
Pl.s ~ N.zk	,43	,04	11,64	< ,001	,36	,50
Pl.po ~ Pl.pi	,86	,02	36,43	< ,001	,81	,90
Pl.po ~ N.ni	,68	,03	23,07	< ,001	,62	,74
Pl.po ~ N.nk	,72	,03	26,67	< ,001	,67	,77
Pl.po ~ N.zk	,38	,04	10,61	< ,001	,31	,45
Pl.pi ~ N.ni	,85	,03	33,54	< ,001	,80	,90
Pl.pi ~ N.nk	,82	,03	30,35	< ,001	,77	,87
Pl.pi ~ N.zk	,56	,04	14,78	< ,001	,48	,63
N.ni ~ N.nk	,87	,03	32,57	< ,001	,81	,92
N.ni ~ N.zk	,58	,03	16,62	< ,001	,51	,65
N.nk ~ N.zk	,57	,03	16,73	< ,001	,50	,63

Opombe: P-m = Pomanjkanje motivacije, P-n = splošna neodločnost, P-d = disfunkcionalna prepričanja, Pl-pr = pomanjkanje informacij o procesu kariernega odločanja, Pl-s = pomanjkanje informacij o sebi, Pl-po = pomanjkanje informacij o poklicih, Pl-pi = pomanjkanje informacij o pridobivanju informacij, N-ni = Nezanesljive informacije, N-nk = notranji konflikti, N-zk = zunanji konflikti.

Odkrivanje strukture VTKO z eksploratorno faktorsko analizo

Vzorec podatkov smo z uporabo R paketa *caTools* (Tuszyński, 2018) naključno razdelili na dva dela. Na prvi polovici vzorca ($n = 413$) smo izvedli eksploratorno faktorsko analizo. Njeno rešitev smo nato s konfirmatorno faktorsko analizo preverili na drugi polovici vzorca ($n = 415$).

Eksploratorno faktorsko analizo smo izvedli s statističnim orodjem R in paketom *psych* (Revelle, 2018) s funkcijo *fa*. Ker so bile frekvenčne porazdelitve odgovorov pri postavkah povečini asimetrične, smo faktorsko analizo izvedli z metodo minimalnih rezidualov (MINRES), ki ne predpostavlja normalne porazdelitve spremenljivk. Vhodne podatke v analizi so predstavljali Pearsonovi korelacijski koeficienti. Ker smo (tudi na osnovi rezultatov konfirmatorne faktorske analize) predvidevali koreliranost faktorjev, smo uporabili poševnokotno *oblimin* rotacijo. Faktorsko analizo smo ponovili tudi z metodo glavnih osi (angl. *principal axis*). Obe metodi sta dali podobne rezultate, zato v nadaljevanju prikazujemo samo rezultate MINRES faktorskih analiz. Pred izvedbo faktorskih analiz smo primerjali rezultate paralelne analize, metode optimalnih koordinat in Velicerjevega MAP testa, da bi ugotovili, koliko faktorjev bi bilo smiselno izločiti (glej sliko D.2). Metoda faktorja pospeševanja je v obeh podvzorcih nakazala prisotnost enega faktorja (oznaka AF na sliki D.2), metoda optimalnih koordinat (oznaka OC) pa je nakazala prisotnost treh faktorjev. Zeleni trikotniki na sliki D.2 kažejo lastne vrednosti naključnih faktorjev v okviru paralelne analize; po faktorizaciji podatkov bi imelo pet faktorjev višje lastne vrednosti od slučajnih. Velicerjev MAP je dosegel minimum 0,01 pri štirih faktorjih. Pri pregledu nasičenosti postavk z izločenimi faktorji smo ugotovili, da bi bila štirifaktorska rešitev vsebinsko najbolj smiselna, zato smo se nazadnje odločili, da ekstrahiramo štiri faktorje. V tabeli D.7 predstavljamo rezultate štirifaktorske rešitve.

Slika D.2. Graf drobirja za VTKO

Štirje faktorji bi skupaj pojasnili 44 % variance postavk (po rotaciji bi prvi pojasnil 16 % vsote kvadratov nasičenosti, drugi 16 %, tretji 8 % in četrti 5 %), RMSR = ,05, RMSEA = ,082, 90-odstotni interval zaupanja za RMSEA = ,076–,084, TLI = ,776, povprečna kompleksnost postavk = 1,7. Indeksi prilaganja štirifaktorskega modela torej, z izjemo RMSR, niso bili najboljši. Večja količina varianc postavk je po taki rešitvi ostala nepojasnjena.

V tabeli D.7 so v stolpcu u^2 prikazane unikvitete postavk, ki so pri velikem številu postavk, predvsem v prvem delu vprašalnika, ki so jih Gati idr. (1996) pripisali pripravljenosti za karierno odločanje, razmeroma visoke. Slabo prileganje dobljene rešitve (ki pa ni bilo nič slabše od rešitev s kakšnim drugačnim številom faktorjev) opozarja, da bi bilo v prihodnje treba še naprej namenjati pozornost razvoju pripomočka, izločanju nekaterih postavk, preoblikovanju vsebine postavk itd.

Tabela D.7: Nasičenosti postavk s štirimi izločenimi faktorji

	EFA							CFA	
	F1	F2	F3	F4	h^2	u^2	komp.	Faktor	λ
1	,11	,24	,13	–,20	,21	,79	3,0	--	--
2	,38	,16	–,15	,35	,33	,67	2,7	--	--
3	,03	,11	,10	–,33	,16	,84	1,4	F4	–,22
4	,39	,21	–,04	,06	,29	,71	1,6	F1	,62
5	,27	,28	–,11	,31	,31	,69	3,3	--	--
6	,56	,01	–,17	,28	,36	,64	1,7	F1	,41
8	,23	–,01	,22	,35	,22	,78	2,5	--	--
9	–,02	–,10	,12	,43	,20	,80	1,3	F4	,47
10	–,10	–,02	,07	,57	,33	,67	1,1	F4	,72
11	–,01	,12	,01	,55	,31	,69	1,1	F4	,61
13	,06	,68	–,01	,02	,51	,49	1,0	F2	,73
14	,11	,72	–,02	,08	,63	,37	1,1	F2	,75
15	,37	,52	,01	,03	,68	,32	1,8	F2	,81
16	,35	,44	,00	–,22	,60	,40	2,4	--	--
17	,50	,32	–,04	–,15	,59	,41	1,9	F1	,76
18	,85	–,02	–,02	–,04	,69	,31	1,0	F1	,85
19	,78	,01	,01	,04	,63	,37	1,0	F1	,84
20	–,07	,83	,03	–,06	,64	,36	1,0	F2	,81
21	–,08	,89	–,02	–,03	,69	,31	1,0	F2	,81
22	,18	,50	,09	,01	,46	,54	1,3	F2	,73
23	,70	,02	,15	,02	,61	,39	1,1	F1	,82
24	,06	,65	,10	,11	,53	,47	1,1	F2	,80
25	,41	,10	,14	–,30	,43	,57	2,2	--	--
26	,47	,06	,28	–,07	,47	,53	1,7	F1	,71
27	,17	,40	,29	–,05	,50	,50	2,3	--	--
28	,23	,26	–,03	–,26	,27	,73	3,0	--	--
29	,40	,00	,25	–,05	,30	,70	1,7	F1	,54
30	,50	,07	,09	–,16	,39	,61	1,3	F1	,57
31	,40	,19	,19	–,22	,50	,50	2,6	--	--
32	,53	,11	,20	,02	,51	,49	1,4	F1	,64
33	,03	–,08	,81	,02	,64	,36	1,0	F3	,83
34	,00	,12	,68	,00	,52	,48	1,1	F3	,85
35	,00	,05	,66	,00	,46	,54	1,0	F3	,67
36	,09	–,07	,38	–,01	,16	,84	1,2	F3	,37
37	–,01	,40	,41	,12	,43	,57	2,2	--	--

Opombe: V prvih štirih stolpcih so prikazane nasičenosti s štirimi izločenimi faktorji. h^2 – komunaliteta postavke, u^2 – unikviteta postavke, komp. – kompleksnost postavke (višje vrednosti pomenijo, da so nasičenosti bolj razpršene po več faktorjih, torej da postavko nasiča več faktorjev), EFA – rezultati eksploratorne faktorjske analize na prvi polovici vzorca ($n = 413$), CFA – rezultati konfirmatorne faktorjske analize na drugi polovici vzorca ($n = 415$). V mastnem tisku so zapisane nasičenosti, višje od ,32, kar predstavlja 10 % pojasnjene variance postavke (kar je arbitrarno postavljen kriterij). Oznaka -- kaže, da postavka ni bila vključena v nadaljnje analize oz. izračune faktorjskih dosežkov.

Vse postavke, ki so imele kompleksnost, višjo od 2,0, smo izločili iz nadaljnjih analiz oz. jih nismo vključili v računanje rezultatov na lestvicah (postavke z znaki -- v skrajno desnem stolpcu tabele D.7).

Nato smo na drugi polovici vzorca ($n = 415$) izvedli konfirmatorno analizo, pri čemer smo k faktorju F1 šteli postavke 4, 6, 17, 18, 19, 23, 26, 29, 30 in 32, k faktorju F2 postavke 13, 14, 15, 20, 21, 22, 24, k faktorju F3 postavke 33, 34, 35 in 36 ter k faktorju F4 postavke 3, 9, 10 in 11. Za oceno parametrov smo uporabili metodo ML z robustnim ocenjevanjem standardnih napak (metodo MLR) in variance latentnih spremenljivk nastavili na vrednost 1. Model se ni najbolje prilegal podatkom, $\chi^2(269) = 802,06$, $p < ,001$, CFI = ,88, RMSEA = ,069, 90-odstotni interval zaupanja za RMSEA = ,064–,074, SRMR = ,079. Med nasičenostmi postavk s faktorji (stolpec λ v razdelku CFA v tabeli D.7) lahko opazimo izstopajoče nizki nasičenosti postavke 36 s faktorjem F3 in postavke 3 s faktorjem F4.

Pregledali smo tudi notranjo konsistentnost štirih izločenih faktorjev VTKO, in sicer prek izračuna Cronbachovega koeficienta α za surove (α) in standardizirane (α_{std}) vrednosti odgovorov na posamezne postavke (ker so imele postavke različne variance) in Guttmanovega koeficienta lambda-6 (G6). Koeficienti so navedeni v tabeli D.8. Notranja konsistentnost faktorjev F1 in F2 se ne bi zvišala z izključitvijo katerekoli od postavk, ki so pripadale faktorjema. Notranja konsistentnost faktorja F3 bi se zvišala, če bi izločili postavko 36, notranja konsistentnost faktorja F4 pa bi se zvišala po izločitvi postavke 3. Zaradi razmeroma velikega izboljšanja notranje konsistentnosti faktorjev F3 in F4 smo se odločili, da pri faktorju F3 ohranimo le postavke 33, 34 in 35, pri faktorju F4 pa samo postavke 9, 10 in 11. Z izločenima postavkama 3 in 36 bi se štirifaktorski model nekoliko bolje prilegal podatkom druge polovice vzorca, $\chi^2(224) = 661,89$, $p < ,001$, CFI = ,89, RMSEA = ,069, 90-odstotni interval zaupanja za RMSEA = ,063–,074, SRMR = ,063.

Tabela D.8: Zanesljivost štirih faktorjev VTKO

Faktor	Postavke	α	95 % IZ za α	α_{std}	G6	$M(r)$	$Mdn(r)$	σ_E	σ_T
F1	4, 6, 17, 18, 19, 23, 26, 29, 30, 32	,89	,88–,90	,89	,89	,44	,44	5,80	5,46
F2	13, 14, 15, 20, 21, 22, 24	,91	,90–,92	,91	,91	,59	,58	4,16	3,96
F3	33, 34, 35, 36	,77	,74–,79	,76	,74	,44	,42	2,81	2,46
F3 (brez 36)	33, 34, 35	,81	,79–,83	,81	,75	,59	,54	2,22	2,00
F4	3*, 9, 10, 11	,57	,52–,61	,56	,52	,24	,24	4,27	3,21
F4 (brez 3)	9, 10, 11	,62	,58–,67	,62	,53	,35	,33	3,49	2,75

Opombe: α = Cronbachov koeficient α za surove vrednosti odgovorov na postavke lestvice, α_{std} = Cronbachov koeficient α za standardizirane vrednosti odgovorov na postavke lestvice, G6 = Guttmanov koeficient lambda-6, $M(r)$ = aritmetična sredina interkorelacij med postavkami, $Mdn(r)$ = mediana interkorelacij med postavkami, σ_E = standardna napaka merjenja, σ_T = standardna napaka pri napovedovanju pravega rezultata na lestvici. * = postavko je treba vrednotiti obrnjen.

Novе lestvice VTKO

Končne lestvice pripomočka VTKO, ki smo jih oblikovali v tem postopku, so tako štiri:

- Lestvica F1 vključuje postavke 4, 6, 17, 18, 19, 23, 26, 29, 30 in 32. Postavke se nanašajo na splošne težave pri odločanju, nejasna zanimanja ter predstave o lastnih sposobnostih in poklicih, neujemanje lastnih sposobnosti in zahtev poklica, prevelike zahteve želenega poklica in strah pred neuspehom. Lestvico smo poimenovali Notranji konflikti.
- Lestvica F2 vključuje postavke 13, 14, 15, 20, 21, 22 in 24, ki se nanašajo na nepoznavanje poteka kariernega odločanja in pomanjkanje informacij o poklicih. Poimenovali smo jo Pomanjkanje informacij o poklicih in procesu kariernega odločanja oz. na kratko Pomanjkanje informacij.
- Lestvica F3 vključuje postavke 33, 34 in 35, ki se nanašajo na konflikt lastnih mnenj o študiju in mnenj drugih pomembnih oseb/staršev. Poimenovali smo jo Zunanji konflikti.
- Lestvica F4 vključuje postavke 9, 10 in 11. Gre za postavke, ki omenjajo velika pričakovanja o tem, kaj lahko prinese izbira študija. Poimenovali smo jo Disfunkcionalna prepričanja.

Ostalih postavk (postavk 1, 2, 3, 5, 8, 16, 25, 27, 28, 31, 36 in 37) nismo uvrstili k nobeni lestvici in smo jih izločili iz pripomočka.

Notranja konsistentnost lestvic VTKO

Notranja konsistentnost končnih lestvic je bila zadovoljiva (glej tabelo D.8). Vrednosti koeficientov notranje konsistentnosti prvih treh lestvic so presegale ,80, torej je notranja konsistentnost lestvic Notranji konflikti, Pomanjkanje informacij in Zunanji konflikti dobra, pri lestvici Disfunkcionalna prepričanja pa je vrednost koeficientov nizka in po kriterijih EFPE (2013) ni zadovoljiva, zato je pri uporabi rezultatov na tej lestvici potrebna primerna zadržanost.

Diskriminativnost postavk novih lestvic VTKO

V tabeli D.3 smo navedli opisne statistike odgovorov pri posameznih postavkah VTKO v našem vzorcu. V tabeli D.9 navajamo še indekse diskriminativnosti postavk, ki smo jih računali (i) kot korelacijo med odgovori na postavko in vsoto odgovorov na preostale postavke lestvice, ki ji je postavka pripadala po izvedeni eksploratorni faktorski analizi (r_{brez}) ter (ii) kot popravljeno korelacijo (r_{cor}), ki varianco postavke zamenja z najboljšo oceno skupne variance, tj. s kvadrirano multiplo korelacijo (glej Revelle, 2018). Indeksi diskriminativnosti so bili pri vseh postavkah ustrezni.

Tabela D.9: Diskriminativnost postavk izvirnih lestvic, ločeno po spolu

	r_{brez}	r_{cor}
L1 – Notranji konflikti		
4	,54	,57
6	,39	,42
17	,68	,73
18	,79	,84
19	,76	,82
23	,74	,79
26	,64	,68
29	,51	,55
30	,55	,58
32	,64	,69
L2 – Pomanjkanje informacij		
13	,69	,75
14	,74	,79
15	,75	,79
20	,75	,80
21	,78	,82
22	,66	,69
24	,72	,75
L3 – Zunanji konflikti		
33	,72	,81
34	,70	,79
35	,57	,62
L4 – Disfunkcionalna prepričanja		
8	,36	,45
10	,49	,62
11	,45	,58

Opombe: r_{brez} = korelacija med odgovori na postavko in vsoto odgovorov na preostale postavke lestvice.
 r_{cor} = popravljena korelacija po Revelle (2018).

Analiza rezultatov na lestvicah

Opisne statistike rezultatov na lestvicah, izračunanih kot vsote postavk na lestvici, so prikazane v tabeli D.10. Na sliki D.3 so prikazane frekvenčne porazdelitve rezultatov in korelacije med njimi, opredeljene s Pearsonovim koeficientom korelacije. Če pregledamo obliko frekvenčnih porazdelitev rezultatov na lestvicah in rezultate Shapiro-Wilkovega testa, ugotovimo, da so porazdelitve vseh rezultatov odstopale od normalne.

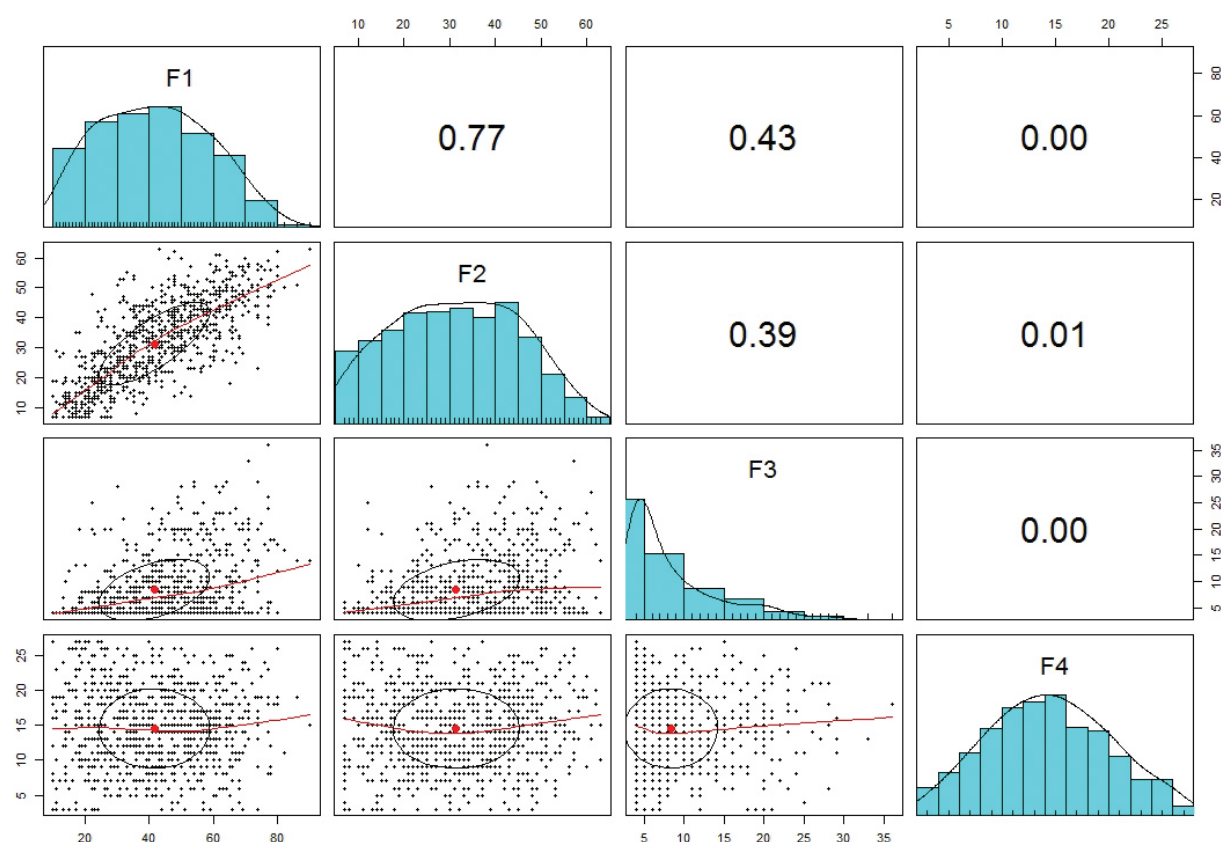
Tabela D.10: Opisne statistike rezultatov na novih lestvicah VTKO ($n = 828$) in rezultati preverjanja normalnosti njihove frekvenčne porazdelitve

Lestvica	M	SD	M_{trim}	Mdn	MAD	min	max	As	Spl	Shapiro-Wilkov test normalnosti	
										W	p
L1	41,61	17,25	41,27	41	20,76	10	90	0,15	-0,83	,981	< ,001
L2	31,41	13,80	31,38	32	16,31	7	63	0,02	-0,92	,977	< ,001
L3	6,73	5,11	5,72	4	1,48	3	27	1,56	1,85	,759	< ,001
L4	14,52	5,68	14,44	14	5,93	3	27	0,09	-0,62	,986	< ,001

Opombe: L1 – Notranji konflikti, L2 – Pomanjkanje informacij, L3 – Zunanji konflikti, L4 – Disfunkcionalna prepričanja. M_{trim} = 5-odstotna prirezana sredina, MAD = medianski absolutni odklon od mediane, pomnožen z 1,48.

Korelacija med rezultati na lestvicah *Notranji konflikti* in *Pomanjkanje informacij* je bila na našem vzorcu zelo visoka. Zmerno visoki sta bili tudi korelaciji med rezultatom na lestvici *Zunanji konflikti* in rezultatom na lestvicah *Notranji konflikti* in *Pomanjkanje informacij*. Rezultat na lestvici *Disfunkcionalna prepričanja* ni bil povezan z rezultati na ostalih lestvicah.

V tabeli D.11 so navedeni pomembnejši percentili rezultatov na lestvicah VTKO, računani z linearno interpolacijo v vrsti kumulativnih deležev rezultatov do sredine intervala podanega odgovora.

Slika D3. Frekvenčne porazdelitve rezultatov na novih lestvicah VTKO ($n = 828$) in korelacije med njimi (Pearsonovi korelacijski koeficienti). L1 – Notranji konflikti, L2 – Pomanjkanje informacij, L3 – Zunanji konflikti, L4 – Disfunkcionalna prepričanja.

Tabela D.11: *Ključni percentili na lestvicah pri obeh podvzorcih*

Lestvica	P_5	P_{10}	P_{25}	P_{50}	P_{75}	P_{90}	P_{95}
L1 – Notranji konflikti	14,69	18,82	27,24	41,16	54,58	65,06	70,09
L2 – Pomanjkanje informacij	8,25	12,33	20,44	31,62	42,58	49,63	53,62
L3 – Zunanji konflikti	3,00	3,00	3,15	4,40	8,78	14,89	17,96
L4 – Disfunkcionalna prepričanja	5,31	6,98	10,35	14,40	18,62	22,22	24,58

Konvergentna veljavnost VTKO

Izračunali smo korelacije med spolom, starostjo, rezultati na štirih lestvicah VTKO, rezultati na štirih lestvicah Vprašalnika stilov odločanja (VSO), tem, ali je dijak že razmišljal o smeri študija, stopnjo prepričanosti dijaka v svojo izbiro študija, ocenjeno na 9-stopenjski lestvici (od 1 – sploh nisem prepričan do 9 – popolnoma sem prepričan), oceno velikosti težav pri odločanju za študij/poklic, podano na 9-stopenjski lestvici od 1 – majhne do 9 – velike) in rezultati na štirih lestvicah Vprašalnika karijerne zrelosti – KZ (Crites in Savickas, 2015). Pri vsaki korelaciji smo upoštevali vse parno nemanjkajoče podatke (numerusi so se tako pri različnih koeficientih razlikovali). Rezultate prikazujemo v tabeli D.12. Statistično značilnost korelacij smo določili s Holmovim popravkom za multiple teste, s 5-odstotno skupno ravno alfa napake.

Rezultati na lestvicah VTKO so smiselno korelirali z rezultati na lestvicah VSO (svetlo sivo obarvana polja v tabeli D.12). Rezultati na lestvicah *Notranji konflikti*, *Pomanjkanje informacij* in *Zunanji konflikti* so se, skladno s pričakovanji, pozitivno povezovali z rezultati na lestvicah neprilagojenih stilov odločanja (*Izogibanje odločanju*, *Panično odločanje*, *Impulzivno odločanje*) in negativno z rezultati na lestvici Samozavestni stil odločanja.

Smiselne in po pričakovanjih so bile tudi povezave rezultatov na lestvicah VTKO in razmišljanja o izbiri študija, prepričanosti v izbiro in oceno težav pri odločanju (srednje siva polja v tabeli D.12). Za dijake, ki so že razmišljali o tem, katero smer študija bi izbrali, so bili v primerjavi s tistimi, ki o tem še niso razmišljali, značilni nižji rezultati na lestvicah *Notranji konflikti*, *Pomanjkanje informacij* in *Zunanji konflikti* ter višji rezultati na lestvici *Disfunkcionalna prepričanja*. Prepričanost v izbiro študija je pozitivno korelirala z rezultatom na lestvici *Disfunkcionalna prepričanja* in negativno z rezultati na preostalih treh lestvicah, ocena težav pri določanju pa ravno obratno.

Prav tako so bile smiselne korelacije rezultatov na lestvicah VTKO z rezultati na štirih faktorjih Vprašalnika karijerne zrelosti (temno siva polja v tabeli D.12). Rezultati na lestvicah VTKO *Notranji konflikti*, *Pomanjkanje informacij* in *Zunanji konflikti* so zmerno do visoko negativno korelirali z rezultati na lestvicah karijerne zrelosti *Skrb za kariero*, *Zanimanje za kariero* in *Zaupanje v kariero* ter nizko pozitivno z rezultati na lestvici *Posvetovanje*. Rezultati na lestvici VTKO *Disfunkcionalna prepričanja* niso opazno korelirali z lestvicami karijerne zrelosti, razen z lestvico *Zaupanje v kariero*. Prepričanost v odločitve je zmerno pozitivno korelirala z rezultati na lestvicah karijerne zrelosti *Skrb za kariero*, *Zanimanje za kariero* in *Zaupanje v kariero* ter nizko negativno z rezultati na lestvici *Posvetovanje*, ravno obratno pa so bile predznačene korelacije med oceno težavnosti odločanja in rezultati na lestvicah karijerne zrelosti.

Korelacije rezultatov na lestvicah VTKO z rezultati na lestvicah Vprašalnika stilov odločanja in Vprašalnika karijerne zrelosti torej kažejo na ustrezno konvergentno veljavnost VTKO.

Dijaki so v primerjavi z dijakinjami izbirali nižje vrednosti na postavkah lestvic *Notranji konflikti*, *Pomanjkanje informacij* in *Disfunkcionalna prepričanja*.

Tabela D.12: Korelacije med spremenljivkami

Spremenljivka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1-Spol (moški)	—	-,01	-,24***	-,21***	,00	-,15***	,00	,04	-,24***
2-Starost	-,01	—	-,04	-,08	,08	,02	-,05	,08	,03
3-VTKO.L1	-,24***	-,04	—	,76***	,43***	,00	,44***	-,47***	,50***
4-VTKO.L2	-,21***	-,08	,76***	—	,39***	,01	,28***	-,28***	,38***
5-VTKO.L3	,00	,08	,43***	,39***	—	,00	,19***	-,23***	,23***
6-VTKO.L4	-,15***	,02	,00	,01	,00	—	-,03	,14**	,13**
7-VSO.L1	,00	-,05	,44***	,28***	,19***	-,03	—	-,54***	,50***
8-VSO.L2	,04	,08	-,47***	-,28***	-,23***	,14**	-,54***	—	-,45***
9-VSO.L3	-,24***	,03	,50***	,38***	,23***	,13**	,50***	-,45***	—
10-VSO.L4	,16***	,05	,15**	,08	,19***	-,11	,26***	-,28***	,09
11-Razmišljaj	-,06	-,05	-,15**	-,13**	-,13**	,09	-,13**	,09	-,05
12-Prepričanost	,07	,11	-,50***	-,46***	-,26***	,23***	-,27***	,30***	-,22***
13-Težave	-,23***	-,11*	,72***	,69***	,35***	-,08	,29***	-,37***	,38***
14-KZ.F1	-,14**	-,05	-,36***	-,27***	-,27***	,09	-,28***	,25***	-,14**
15-KZ.F2	,16***	,06	-,65***	-,64***	-,33***	-,01	-,29***	,35***	-,40***
16-KZ.F3	,12*	-,01	-,58***	-,53***	-,35***	,16***	-,20***	,22***	-,31***
17-KZ.F4	,06	-,06	,18***	,19***	,17***	,00	,15***	-,07	,05

Spremenljivka	10	11	12	13	14	15	16	17
1-Spol (moški)	,16***	-,06	,07	-,23***	-,14**	,16***	,12*	,06
2-Starost	,05	-,05	,11	-,11*	-,05	,06	-,01	-,06
3-VTKO.L1	,15**	-,15**	-,50***	,72***	-,36***	-,65***	-,58***	,18***
4-VTKO.L2	,08	-,13**	-,46***	,69***	-,27***	-,64***	-,53***	,19***
5-VTKO.L3	,19***	-,13**	-,26***	,35***	-,27***	-,33***	-,35***	,17***
6-VTKO.L4	-,11	,09	,23***	-,08	,09	-,01	,16***	,00
7-VSO.L1	,26***	-,13**	-,27***	,29***	-,28***	-,29***	-,20***	,15***
8-VSO.L2	-,28***	,09	,30***	-,37***	,25***	,35***	,22***	-,07
9-VSO.L3	,09	-,05	-,22***	,38***	-,14**	-,40***	-,31***	,05
10-VSO.L4	—	-,22***	-,14**	,11	-,35***	-,13*	-,08	,03
11-Razmišljaj	-,22***	—	,24***	-,16***	,30***	,11*	,11*	-,01
12-Prepričanost	-,14**	,24***	—	-,56***	,30***	,37***	,48***	-,14**
13-Težave	,11	-,16***	-,56***	—	-,28***	-,60***	-,55***	,14**
14-KZ.F1	-,35***	,30***	,30***	-,28***	—	,32***	,29***	-,10
15-KZ.F2	-,13*	,11*	,37***	-,60***	,32***	—	,49***	-,10
16-KZ.F3	-,08	,11*	,48***	-,55***	,29***	,49***	—	-,13**
17-KZ.F4	,03	-,01	-,14**	,14**	-,10	-,10	-,13**	—

Opombe: VTKO – Vprašalnik težav pri kariernem odločanju: VTKO.L1 – Notranji konflikti, VTKO.L2 – Pomanjkanje informacij, VTKO.L3 – Zunanji konflikti, VTKO.L4 – Disfunkcionalna prepričanja, VSO.L1 – Izogibanje odločanju, VSO.L2 – Samozavestni stil odločanja, VSO.L3 – Panično odločanje, VSO.L4 – Impulzivno odločanje. KZ – Vprašalnik karierne zrelosti: KZ.F1 – Skrb za kariero, KZ.F2 – Zanimanje za kariero, KZ.F3 – Zaupanje v kariero, KZ.F4 – Posvetovanje.

* $p < ,05$. ** $p < ,01$. *** $p < ,001$.

8 LITERATURA

Amir, T., Gati, I. in Kleiman, T. (2008). Understanding and interpreting career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 16(3), 281–309.

Birle, D., Bonchis, E., Roman, D. in Crisan, D. (2012). The efficiency of a training program on reducing career decision-making difficulties. *Scientific Research & Education in the Air Force-AFASES*, 1.

Beaujean, A. A. (2012). *BaylorEdPsych: R Package for Baylor University Educational Psychology Quantitative Courses*. R package version 0.5. <https://CRAN.R-project.org/package=BaylorEdPsych>.

Brown, D. (1990). Models of career decision making. V D. Brown in L. Brooks (ur.), *Career choice and development* (2. izd., str. 395–421). San Francisco: Jossey-Bass.

Center za psihodiagnostična sredstva (2012). *Iskanje poklicne poti - SDS - R in E oblika*. Pridobljeno 15. junij 2018 iz <http://www.center-pds.si/Katalogtestov/Testistali%C5%A1%C4%8D,interesov,vrednot/Iskanjepoklicnepoti-SDS-RinEoblika.aspx>.

Creed, P. A. in Yin, W. O. (2006). Reliability and validity of a Chinese version of the Career Decision-making Difficulties Questionnaire. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6, 47–63. doi:10.1007/s10775-006-0003-3.

Crites, J. O. in Savickas, L. M. (2015). *Vprašalnik karierne zrelosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

EFPA. (2013). *EFPA review model for the description and evaluation of psychological and educational tests. Test review form and notes for reviewers. Version 4.2.6*. Bruselj: Avtor.

Gati, I. (1986). Making career decision: A sequential elimination approach. *Journal of Counseling Psychology*, 33, 408–417.

Gati, I. (2011). *Abridged Professional Manual for the Career Decision-making Difficulties Questionnaire (CDDQ)*. Pridobljeno 13. marec 2016 iz <http://kivunim.huji.ac.il/cddq/CDDQ-Manual-3-2011.doc>.

Gati, I., Krausz, M. in Osipow, S. H. (1996). A Taxonomy of Difficulties in Career Decision Making. *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 510–526.

Jepsen, D. A. in Dilley, J. S. (1974). Vocational decision making models: A review and comparative analysis. *Review of Educational research*, 44(3), 331–349.

Jorgensen, T. D., Pornprasertmanit, S., Schoemann, A. M. in Rosseel, Y. (2018). *semTools: Useful tools for structural equation modeling. R package version 0.5-0*. <https://CRAN.R-project.org/package=semTools>.

Mau, W. C. (2001). Assessing career decision-making difficulties: A cross-cultural study. *Journal of Career Assessment*, 9, 353–364. doi:10.1177/106907270100900403.

Mitchell, L. K. in Krumboltz, J. D. (1984). Research on human decision making: Implications for career decision making and counseling. V S. D. Brown in R. W. Lent (ur.), *Handbook of counseling psychology* (str. 238–280). New York: Wiley.

Neimeyer, G. J. (1988). Cognitive integration and differentiation in vocational behavior. *The Counseling Psychologist*, 16(3), 440–475.

Osipow, S. H. in Fitzgerald, L. F. (1996). *Theories of Career Development* (4. izd.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Osipow, S. H. (1987). *Manual for the Career Decision Scale*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Phillips, S. D. (1994). Choice and change: Convergence from the decision-making perspective. V M. L. Savickas in R. W. Lent (ur.), *Convergence in career development theories* (str. 155–163). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Pitz, G. in Harren, V. A. (1980). An analyses of career decision making from the point of view of information processing and decision theory. *Journal of Vocational Behavior*, 16(3), 320–346.

Programske smernice (2008). *Svetovalna služba v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih šolah ter strokovnih šolah in v dijaških domovih* [Gabi Čačinovič Vogrinčič ... et al.]. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Revelle, W. (2018). *psych: Procedures for Personality and Psychological Research*, Northwestern University, Evanston, Illinois, USA, <https://CRAN.R-project.org/package=psych> Version = 1.8.4.

Rosseel, I. (2012). lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1–36. Sneto z: <http://www.jstatsoft.org/v48/i02/>.

Savickas, M. L. in Super, D. E. (1993). Can life stages be identified in students? Man and Work: *Journal of Labour Studies*, 4, 71–78.

Sovet, L., Tak, J. in Jung, S. (2015). Validation of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire among Korean college students. *Journal of Career Assessment*, 23(4) 661–676. doi:10.1177/1069072714553556.

Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. V D. Brown, L. Brooks in sod. (ur.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practise* (str. 197–261). San Francisco: Jossey-Bass.

Super, D. E., Savickas, M. L. in Super, C. M. (1996). The life-span, life-space approach to careers. V D. Brown in L. Brooks (ur.), *Career choice and development* (str. 121–178). San Francisco: Jossey-Bass.

Taylor, B. C. (2007). *The impact that career guidance counselling has on the level of career indecision in the career decision-making process of late adolescents in Cape Town* (neobjavljeno delo). University of Cape Town, South Africa.

Tuszynski, J. (2018). *caTools: Tools: moving window statistics, GIF, Base64, ROC AUC, etc.. R package version 1.17.1.1*. <https://CRAN.R-project.org/package=caTools>.

Vahedi, S., Farrokhi, F., Mahdavi, A. in Moradi, S. (2012). Exploratory and confirmatory factor analysis of the career decision-making difficulties questionnaire. *Iranian Journal of Psychiatry*, 7(2), 74.

Walsh, W. B. in Osipow, S. H. (1988). Career decision making. Hillsdale, NY: Erlbaum. *Work: Journal of Labour Studies*, 4, 71–78.

Zagoričnik, M. in Pečjak, S. (2007). Težave slovenskih srednješolcev pri odločanju o nadaljnjem izobraževanju. *Psihološka obzorja*, 16(4), 7–26.

Priročnik je nastal ob sofinanciranju Republike Slovenije in Evropske unije iz Evropskega socialnega sklada v okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 iz projekta »Razvoj storitev vseživljenjske karijerne orientacije in nadaljnja krepitev Nacionalne koordinacijske točke za vseživljenjsko karierno orientacijo«.